

GRADIMO EVROPO ZA OTROKE IN Z NJIMI

Smernice Odbora ministrov Sveta Evrope za otrokom prijazno pravosodje

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

**Smernice Odbora
ministrov Sveta Evrope
za otrokom prijazno
pravosodje**

*ki jih je sprejel Odbor ministrov
Sveta Evrope
dne 17. novembra 2010,
in obrazložitveni memorandum*

Program Sveta Evrope
„Gradimo Evropo za otroke in z njimi“

www.coe.int/children

Angleška izdaja:

Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice

ISBN 978-92-871-7274-7

Reprodukcija besedil v tej publikaciji je dovoljena z navedbo celotnega naslova in vira, tj. Sveta Evrope. Če jih nameravate uporabiti za komercialne namene ali prevesti v enega od neuradnih jezikov Sveta Evrope, se obrnite na publishing@coe.int.

Program Sveta Evrope „Gradimo Evropo za otroke in z njimi“ je bil oblikovan za zaščito in spodbujanje človekovih pravic otrok in za zaščito otrok pred vsemi oblikami nasilja.

www.coe.int/children

Oblikovanje in postavitve naslovnice: Služba za dokumentacijo in publikacije (SPDP), Svet Evrope
Ilustracije: Eric Puybaret

Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
France
<http://book.coe.int>
ISBN 978-92-871-7592-2

Publications Office of the European Union
2 rue Mercier
L-2985, Luxembourg
Luxembourg
<http://bookshop.europa.eu>
ISBN 978-92-79-27706-1
DS-31-12-365-SL-N

© Council of Europe / European Union, 2013

Vsebina

Uvod	7
------------	---

Prvi del – Smernice Odbora ministrov Sveta Evrope za otrokom prijazno pravosodje	11
--	----

Preambula	13
-----------------	----

I. Področje uporabe in namen	16
------------------------------------	----

II. Opredelitev pojmov	16
------------------------------	----

III. Temeljna načela	17
----------------------------	----

A. Udeležba	17
-------------------	----

B. Otrokove koristi	17
---------------------------	----

C. Dostojanstvo	18
-----------------------	----

D. Zaščita pred diskriminacijo	18
--------------------------------------	----

E. Pravna država	18
------------------------	----

IV. Otrokom prijazno pravosodje pred, med in po sodnem postopku	19
--	----

A. Splošni elementi otrokom prijaznega pravosodja	19
---	----

1. Informacije in svetovanje	19
------------------------------------	----

2. Varstvo zasebnega in družinskega življenja	21
---	----

3. Varnost (posebni preventivni ukrepi)	21
---	----

4. Usposabljanje strokovnjakov	22
--------------------------------------	----

5. Multidisciplinarni pristop	22
-------------------------------------	----

6. Odvzem prostosti	23
---------------------------	----

B. Otrokom prijazno pravosodje pred sodnim postopkom	24
--	----

C. Otroci in policija	24
-----------------------------	----

D. Otrokom prijazno pravosodje med sodnim postopkom	25
---	----

1. Dostop do sodnega varstva in sodnega postopka	25
--	----

2. Pravno svetovanje in zastopanje	26
--	----

3. Pravica do izjave in izražanja mnenj	26
4. Izogibanje neutemeljenim zamudam	27
5. Organizacija postopkov, otrokom prijazno okolje in otrokom prijazen jezik	28
6. Dokazi/izjave otrok	29
<i>E. Otrokom prijazno pravosodje po sodnem postopku</i>	30
V. Spodbujanje drugih otrokom prijaznih ukrepov	31
VI. Spremljanje in ocenjevanje	33

Drugi del – Obrazložitveni memorandum

Splošne ugotovitve

Zakaj nov instrument?

Ozadje

Metoda dela

Postopek priprave

Posvetovanje z zainteresiranimi stranmi

Posvetovanje z otroki in mladimi

Sestava in vsebina

Uvod

Obrazložitveni memorandum

Preambula

I. Področje uporabe in namen

II. Opredelitev pojmov

III. Temeljna načela

A. Udeležba

B. Otrokove koristi

C. Dostojanstvo

D. Zaščita pred diskriminacijo

E. Pravna država

IV. Otrokom prijazno pravosodje pred, med in po sodnem postopku

A. Splošni elementi otrokom prijaznega pravosodja

1. Informacije in svetovanje

2. Varstvo zasebnega in družinskega življenja

3. Varnost (posebni preventivni ukrepi)

4. Usposabljanje strokovnjakov

5. Multidisciplinarni pristop

6. Odvzem prostosti

B. Otrokom prijazno pravosodje pred sodnim postopkom

C. Otroci in policija

D. Otrokom prijazno pravosodje med sodnim postopkom

1. Dostop do sodnega varstva in sodnega postopka

2. Pravno svetovanje in zastopanje

3. Pravica do izjave in izražanja mnenj

4. Izogibanje neutemeljenim zamudam

5. Organizacija postopkov, otrokom prijazno
okolje in otrokom prijazen jezik

6. Dokazi/izjave otrok

E. Otrokom prijazno pravosodje po sodnem postopku

V. Spodbujanje drugih otrokom prijaznih ukrepov

VI. Spremljanje in ocenjevanje

Spremna beseda

*Ne hodi pred menoj; morda ne bom sledil.
Ne hodi za menoj; morda ne bom vodil.
Hodi ob meni in mi bodi prijatelj.*

Albert Camus

Ločitev, posvojitve, preselitev, nasilje. V današnjih časih lahko vsak otrok na tak ali drugačen način pride v stik s pravosodnim sistemom. Za mnoge od njih je to zelo neprijetna izkušnja, vendar bi lahko bilo in moralo bi biti drugače, če bi se le odpravile številne ovire in vzroki nepotrebnih stisk. Čeprav so temeljna načela uspešno določena tako na mednarodni kot na evropski ravni, ni mogoče reči, da je pravosodje vedno prijazno do otrok in mladine. Otroci in mladi so v neposrednem odzivu na obsežno posvetovanje, ki ga je organiziral Svet Evrope, dejansko spregovorili o splošnem nezaupanju v sistem in poudarili številne pomanjkljivosti, kot so zastrašujoče okolje, pomanjkanje starosti primernih informacij in pojasnil, preslab pristop do družine in predolgi ali, ravno nasprotno, prehitri postopki.

Svet Evrope je sprejel smernice za otrokom prijazno pravosodje ravno zato, da bi zagotovil, da bo pravosodje vedno prijazno do otrok ne glede na to, kdo so otroci ti ali kaj so storili. Ker je prijatelj nekdo, ki s tabo lepo ravna, ki ti zaupa in ki mu lahko sam zaupaš, ki posluša, kaj mu govoriš, in ki ga sam poslušaš, ki te razume in ki ga sam razumeš, in ker pravi prijatelj premore pogum, da ti pove, kdaj si v zmoti, in ti stoji ob strani ter ti pomaga poiskati rešitev, bi si moralo tudi otrokom prijazno pravosodje prizadevati za to, da bo ravnalo v skladu s temi ideali.

Otrokom prijazen pravosodni sistem ne sme „hoditi“ pred otroki; otrok ne sme pustiti za seboj

Z otroki ravna dostojanstveno, spoštljivo, skrbno in pravično. Je dostopen, razumljiv in zanesljiv. Otroke posluša, resno jemlje njihova mnenja in

skrbi za to, da so zaščitene tudi koristi tistih, ki sami ne morejo izražati svojega mnenja (na primer dojenčki). Svojo hitrost prilagaja otrokom: ni ne prehiter ne dolgotrajen, temveč ustrezno hiter. Smernice za otrokom prijazno pravosodje želijo zagotoviti vse to in poskrbeti, da bodo vsi otroci imeli ustrezen dostop do sodnega varstva ter do spoštljive in temeljite obravnave.

Ljubeznivost in prijaznost pri pomoči otrokom v okviru njihove zaščite

Nenehni razgovori, zastrašujoča okolja in postopki, diskriminacija: obilica takšnih praks povzroča bolečino in trpljenje pri otrocih, ki so mogoče že v veliki stiski in potrebujejo zaščito. Otrokom prijazni pravosodni sistem prinaša olajšanje in odpravo krivic, ne povzroča dodatnih bolečin in stisk ter ne krši otrokovih pravic. Pristop „najprej otrok“ bi moral predvsem prinesiti koristi otrokom, starim od 0 do 17 let, ki so bodisi stranke v postopkih, žrtve ali priče bodisi storilci kaznivega dejanja. Smernice za otrokom prijazno pravosodje so bile pripravljene zato, da bi se zagotovila zaščita otrok in mladine pred sekundarno viktimizacijo s strani pravosodnega sistema, zlasti z izvajanjem celostnega pristopa do otroka, ki temelji na usklajenih multidisciplinarnih metodah dela.

Če otrokom prijazen pravosodni sistem ne „hodi“ pred otroki, potem tudi ne „hodi“ za njimi

Evropa je bila priča tragičnim sodnim napakam, v katerih se je mnenjem otrok pripisala nesorazmerna teža na škodo pravic drugih strank ali na škodo koristi samih otrok. V takšnih primerih je boljše postalo sovražnik dobrega. Otroci in mladi sami poudarjajo, da otrokom prijazno pravosodje ne pomeni preveč prijateljskega ali preveč zaščitniškega pravosodja. Prav tako ne gre za to, da se otroke pusti, da sami nosijo breme sprejemanja odločitev namesto odraslih. Otrokom prijazen sistem ščiti mlade pred stiskami, skrbi za to, da bodo imeli svoje mesto in besedo, ustrezno proučuje in razlaga njihove besede, pri tem pa ne ogroža zanesljivosti pravosodja ali otrokovih koristi. Prilagaja se starosti in potrebam otrok ter zagotavlja individualen pristop brez stigmatizacije ali označevanja otrok. Bistvo otrokom prijaznega pravosodja je spodbujanje odgovornega sistema, ki je trdno zasidran v strokovnosti, ki zagotavlja dobro delovanje pravosodja in s tem gradi zaupanje med vsemi strankami in akterji, ki so udeleženi v postopkih.

Otrokom prijazno pravosodje stoji ob strani otroku in nudi pomoč, ki jo zagotavljajo usposobljeni strokovnjaki

Pravosodni sistemi po vsej Evropi so polni usposobljenih in skrbnih oblikovalcev politike ter pravnih strokovnjakov – sodnikov, uslužbencev organov pregona, socialnih in zdravstvenih delavcev, zagovornikov otrokovih pravic, staršev in skrbnikov –, ki zelo radi prejemajo in izmenjujejo smernice, da bi izpopolnili svojo vsakodnevno prakso v korist otrok. Ker se v prvi vrsti zavzemajo za otrokove pravice in imajo dejansko možnost, da vsak dan sprejemajo odločitve, ki so odločilnega pomena za otroke, ta publikacija poleg osrednjega besedila smernic vsebuje tudi obrazložiten memorandum, v katerem so opisani primeri sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice in dejanski primeri dobre prakse strokovnjakov s pravosodnega področja, ki delajo z otroki; ti primeri pa tovrstnim strokovnjakom služijo tudi kot navdih.

Sprejetje smernic za otrokom prijazno pravosodje je pomemben korak naprej, vendar pa bo ta naloga dokončana šele, ko bo spremembe mogoče zaznati tudi v praksi. Da bi to dosegli, je zelo pomembno, da se smernice spodbujajo, širijo in spremljajo ter da podpirajo oblikovanje politike na nacionalni ravni. V prvo stopnjo spodbujanja smernic so že vključeni ključni mednarodni partnerji, kot sta Evropska unija in UNICEF, kakor tudi številni nacionalni akterji in civilna družba, ki s smernicami pospešeno seznanjajo glavne zainteresirane strani.

Upam, da bo ta publikacija zagotovila spodbudo in olajšala nalogo najširšemu možnemu krogu strokovnjakov in oblikovalcev politike na nacionalni in lokalni ravni, ki so odgovorni za zagotavljanje otrokom prijaznejšega pravosodnega sistema.

Pravosodje mora biti prijatelj otrok. Ne sme hoditi pred njimi, saj morda ne bodo sledili. Ne sme hoditi za njimi, saj jih ne sme obremeniti z odgovornostjo, ki jo prinaša vodenje. Mora hoditi ob njih in biti njihov prijatelj.

47 držav članic Sveta Evrope je sprejelo smernice za otrokom prijazno pravosodje in s tem vsakemu otroku obljubilo pravičnost in prijateljstvo. Zdaj je čas, da naredimo vse, kar je v naši moči, da bi to obljubo izpolnili.

Maud de Boer Buquicchio
Namestnica generalnega sekretarja
Svet Evrope

Prvi del

Smernice Odbora ministrov
Sveta Evrope za otrokom prijazno
pravosodje

Smernice

(Sprejel Odbor ministrov dne 17. novembra 2010 na 1098. seji namestnikov ministrov)

Preambula

Odbor ministrov je –

ob upoštevanju cilja Sveta Evrope, da doseže večjo enotnost med državami članicami, zlasti s spodbujanjem sprejetja skupnih predpisov v pravnih zadevah;

ob upoštevanju potrebe po zagotovitvi učinkovitega izvajanja veljavnih zavezujočih univerzalnih in evropskih standardov na področju varstva in spodbujanja otrokovih pravic, med katerimi so zlasti:

- Konvencija Združenih narodov o statusu beguncev iz leta 1951;
- Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah iz leta 1966;
- Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah iz leta 1966;
- Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah iz leta 1989;
- Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov iz leta 2006;
- Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (1950, ETS št. 5) (v nadaljnjem besedilu: EKČP);
- Evropska konvencija o izvajanju otrokovih pravic (1996, ETS št. 160);
- spremenjena Evropska socialna listina (1996, ETS št. 163);
- Konvencija Sveta Evrope o osebnih odnosih, ki zadevajo otroke (2003, ETS št. 192);
- Konvencija Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (2007, CETS št. 201);
- Evropska konvencija o posvojitvi otrok (spremenjena) (2008, CETS št. 202);

ker je v skladu z zagotovili iz EKČP in sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice pravica vsake osebe do dostopa do sodnega varstva in poštenega sojenja z vsemi svojimi sestavnimi deli (zlasti vključno s pravico do obveščenosti, pravico do izjave, pravico do zakonite obrambe in pravico do zastopnika) potrebna v demokratični družbi in enako velja tudi za otroke, vendar ob upoštevanju njihove zmožnosti, da oblikujejo svoje mnenje;

ob sklicevanju na ustrezno sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice, odločbe, poročila ali druge dokumente drugih institucij in organov Sveta Evrope, vključno s priporočili Evropskega odbora za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (CPT) ter izjavami in mnenji komisarja za človekove pravice Sveta Evrope in različnimi priporočili parlamentarne skupščine Sveta Evrope;

ob upoštevanju priporočil Odbora ministrov državam članicam s področja otrokovih pravic, vključno s Priporočilom Rec(2003)5 o ukrepih za pridržanje prosilcev za azil, Priporočilom Rec(2003)20 o novih načinih obravnavanja mladoletniškega prestopništva in vlogi pravnega varstva mladoletnih oseb, Priporočilom Rec(2005)5 o pravicah otrok, ki živijo v zavodih, Priporočilom Rec(2006)2 o evropskih zaporniških pravilih, Priporočilom CM/Rec(2008)11 o evropskih pravilih za mladoletne storilce kaznivih dejanj, ki so jim naložene sankcije ali ukrepi, in Priporočilom CM/Rec(2009)10 o političnih smernicah o celovitih nacionalnih strategijah za zaščito otrok pred nasiljem;

ob sklicevanju na Resolucijo št. 2 o otrokom prijaznem pravosodju, ki je bila sprejeta na 28. konferenci evropskih ministrov za pravosodje (Lanzarote, oktober 2007);

ob upoštevanju pomena varstva otrokovih pravic z instrumenti Združenih narodov, kot so:

- Standardna minimalna pravila Združenih narodov o kazenskem pravosodju za mladoletnike („Pekinška pravila“, 1985);
- Pravila Združenih narodov za zaščito mladoletnikov, ki jim je bila odvzeta prostost („Havanska pravila“, 1990);
- Smernice Združenih narodov za preprečevanje mladoletniškega prestopništva („Riadske smernice“, 1990);
- Smernice Združenih narodov za sodne postopke v zadevah v zvezi z otroki, žrtvami in pričami kaznivih dejanj (ECOSOC Res 2005/20, 2005);

- Navodilo generalnega sekretarja Združenih narodov: pristop ZN k pravosodju za otroke (2008);
- Smernice Združenih narodov za ustrezno uporabo in pogoje drugih oblik oskrbe otrok (2009);
- Načela glede statusa in delovanja nacionalnih institucij za varstvo in promocijo človekovih pravic („Pariška načela“);

ob sklicevanju na potrebo po zagotovitvi učinkovitega izvajanja veljavnih zavezujočih norm v zvezi z otrokovimi pravicami, ne da bi se državam članicam preprečilo uvajanje ali uporaba višjih standardov ali ugodnejših ukrepov;

ob sklicevanju na program Sveta Evrope „Gradimo Evropo za otroke in z njimi“;

ob priznavanju napredka, ki so ga države članice dosegle pri uresničevanju otrokom prijaznega pravosodja;

vendar ob upoštevanju obstoječih ovir, s katerimi se otroci soočajo znotraj pravosodnega sistema, kot so na primer neobstoječa, delna ali pogojna zakonska pravica do dostopa do sodnega varstva, raznolikost in zapletenost postopkov ter možna diskriminacija na različnih podlagah;

ob sklicevanju na potrebo po preprečitvi možne sekundarne viktimizacije otrok s strani pravosodnega sistema v postopkih, v katerih so udeleženi ali ki nanje vplivajo;

ob pozivu državam članicam, da preiščejo obstoječe vrzeli in probleme ter ugotovijo, na katerih področjih bi se lahko vpeljala načela in prakse otrokom prijaznega pravosodja;

ob priznavanju mnenj otrok, s katerimi je bilo opravljeno posvetovanje v vseh državah članicah Sveta Evrope;

ob upoštevanju, da je cilj smernic prispevati k določitvi praktičnih rešitev za odpravo obstoječih pomanjkljivosti v zakonodaji in praksi –

sprejel naslednje smernice, ki bodo državam članicam služile kot praktično orodje pri prilagajanju njihovih sodnih in izvensodnih sistemov posebnim pravicam, interesom in potrebam otrok, ter vabi države članice, da te smernice posredujejo vsem organom, ki so odgovorni za zagotavljanje otrokovih pravic v pravosodju ali so s tem kako drugače povezani.

I. Področje uporabe in namen

1. Smernice obravnavajo vprašanje položaja in vloge ter mnenja, pravice in potrebe otrok v sodnih postopkih ter alternativah takšnim postopkom.
2. Smernice bi se morale uporabljati, kadar bi otroci iz kakršnega koli razloga in v kakršni koli vlogi lahko prišli v stik s pristojnimi organi in službami, vključenimi v izvrševanje kazenskega, civilnega ali upravnega prava.
3. Cilj smernic je zagotoviti, da se v takšnih postopkih vse pravice otrok, med drugim tudi pravica do obveščenosti, zastopnika, udeležbe in zaščite, v celoti spoštujejo ob ustreznem upoštevanju zrelosti otroka in njegovega razumevanja ter okoliščin primera. Spoštovanje otrokovih pravic ne bi smelo ogroziti pravic drugih strank, ki so udeležene v postopku.

II. Opredelitev pojmov

V teh smernicah za otrokom prijazno pravosodje (v nadaljnjem besedilu: smernice):

- a.** „otrok“ pomeni osebo, mlajšo od 18 let;
- b.** „starš“ pomeni osebo, ki je v skladu z nacionalno zakonodajo nosilec starševske odgovornosti. V odsotnosti starša(-ev) ali če slednji nima(-jo) več starševske odgovornosti, je to lahko skrbnik ali imenovani zakoniti zastopnik;
- c.** „otrokom prijazno pravosodje“ pomeni pravosodne sisteme, ki zagotavljajo spoštovanje in učinkovito izvrševanje vseh otrokovih pravic na najvišji dosegljivi ravni, ob upoštevanju spodaj navedenih načel in ustreznem upoštevanju stopnje zrelosti otroka in njegovega razumevanja ter okoliščin primera. To je zlasti pravosodje, ki je dostopno, starosti primerno, hitro, vestno, prilagojeno in usmerjeno v potrebe in pravice otroka, ki spoštuje otrokove pravice, vključno s pravicami do dolžnega postopanja, do udeležbe v postopkih in razumevanja postopkov, do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja ter do osebne celovitosti in dostojanstva.

III. Temeljna načela

1. Smernice temeljijo na načelih, ki so določena v instrumentih, navedenih v preambuli, in sodni praksi Evropskega sodišča za človekove pravice.
2. Ta načela so dodatno izoblikovana v naslednjih oddelkih in bi morala veljati za vsa poglavja teh smernic.

A. Udeležba

1. Spoštovati bi bilo treba pravico vseh otrok do obveščenosti o njihovih pravicah, do ustreznih načinov dostopa do sodnega varstva in do posvetovanja z njimi ter do izjave v okviru postopkov, v katerih so udeleženi ali ki nanje vplivajo. Da bi ta udeležba bila smiselna, bi bilo treba ustrezno pretehtati mnenja otrok ob upoštevanju njihove zrelosti in vseh morebitnih težav pri komunikaciji.
2. Otroke bi bilo treba upoštevati in obravnavati kot polnopravne imetnike pravic, upravičeni pa bi morali biti do uveljavljanja svojih pravic na način, pri katerem se upoštevajo njihova sposobnost, da izoblikujejo lastno mnenje, ter okoliščine primera.

B. Otrokove koristi

1. Države članice bi morale zagotoviti učinkovito izvajanje otrokovih pravic, da bi otrokove koristi imele prednost v vseh zadevah, v katerih so udeleženi ali ki nanje vplivajo.
2. Pri oceni koristi otrok, ki so udeleženi v postopkih ali na katere postopki vplivajo:
 - a.** bi bilo treba ustrezno pretehtati njihova mnenja;
 - b.** bi bilo treba ves čas spoštovati vse druge pravice otroka, kot so pravica do dostojanstva, svobode in enakega obravnavanja;
 - c.** bi morali vsi ustrezni organi sprejeti celovit pristop, da bi ustrezno upoštevali vse zadevne koristi, med drugim tudi duševno in telesno dobro počutje ter pravne, socialne in ekonomske koristi otroka.
3. Koristi vseh otrok, ki so udeleženi v istem postopku ali zadevi, bi bilo treba oceniti in pretehtati ločeno, da bi se odpravila možna navzkrižja med koristmi otrok.

4. Medtem ko imajo pravosodni organi končno pristojnost in hkrati tudi odgovornost za sprejemanje končnih odločitev, bi si morale države članice po potrebi skupaj prizadevati za vzpostavitev multidisciplinarnih pristopov in s tem omogočiti oceno otrokovih koristi v postopkih, v katerih so udeleženi.

C. Dostojanstvo

1. Otroke bi bilo treba obravnavati na skrben, obziren, pravičen in spoštljiv način v vseh postopkih ali zadevah, pri tem pa posebno pozornost nameniti njihovim osebnim okoliščinam, dobremu počutju in posebnim potrebam ter v celoti spoštovati njihovo telesno in duševno celovitost. Takšno obravnavanje bi jim bilo treba zagotoviti vedno in ne glede na to, kako so prišli v stik s sodnimi ali izvensodnimi postopki ali drugimi ukrepi in ne glede na njihov pravni položaj in vlogo v katerem koli postopku ali zadevi.
2. Otroci ne smejo biti izpostavljeni mučenju ali nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju.

D. Zaščita pred diskriminacijo

1. Pravice otrok se zagotovijo, ne da bi se pri tem izvajala kakršna koli diskriminacija na podlagi spola, rase, barve kože ali etnične pripadnosti, starosti, jezika, veroizpovedi, političnega ali drugega prepričanja, narodnostnega ali socialnega porekla, socialno-ekonomskega položaja, statusa njihovih staršev, povezanosti z nacionalno manjšino, premoženja, rojstva, spolne usmerjenosti, spolne identitete ali drugega položaja.
2. Posebna zaščita in pomoč se lahko zagotovita bolj ranljivim otrokom, kot so otroci migrantov, otroci, ki so begunci ali prosilci za azil, otroci brez spremstva, otroci invalidi, brezdomni otroci in otroci, ki živijo na ulici, romski otroci in otroci, ki živijo v domovih.

E. Pravna država

1. Načelo pravne države bi moralo za otroke veljati v enaki meri kot za odrasle.

2. Elemente dolžnega postopanja, kot so načeli zakonitosti in sorazmernosti, domneva nedolžnosti, pravica do poštenega sojenja, pravica do pravnega svetovanja, pravica do dostopa do sodnega varstva in pravica do pritožbe; bi bilo treba zagotoviti tako otrokom kot odraslim in se jih pod pretezo otrokovih koristi ne bi smelo zmanjševati ali zanikati. To velja za vse sodne in izvensodne ter upravne postopke.
3. Otroci bi morali imeti pravico dostopa do ustreznih neodvisnih in učinkovitih pritožbenih mehanizmov.

IV. Otrokom prijazno pravosodje pred, med in po sodnem postopku

A. Splošni elementi otrokom prijaznega pravosodja

1. Informacije in svetovanje

1. Otroke in njihove starše bi bilo treba vse od prvega stika s pravosodnim sistemom ali drugimi pristojnimi organi (kot so policija, urad za priseljence, izobraževalne, socialne ali zdravstvene službe) in skozi ves postopek pravočasno in ustrezno obveščati med drugim tudi o:
 - a. njihovih pravicah, zlasti posebnih pravicah otrok v zvezi s sodnimi ali izvensodnimi postopki, v katerih so ali bi lahko bili udeleženi, kakor tudi o razpoložljivih instrumentih za odpravo možnih kršitev njihovih pravic, vključno z možnostjo uporabe sodnega ali izvensodnega postopka ali drugih ukrepov. To lahko vključuje informacije o verjetnem trajanju postopkov, možnih pravnih sredstvih in neodvisnih pritožbenih mehanizmi;
 - b. zadevnem sistemu in postopkih ob upoštevanju dejanskega položaja, ki ga bo otrok imel, in vloge, ki jo bo lahko imel v postopku in različnih fazah postopka;
 - c. obstoječih mehanizmih podpore, ki so na voljo otroku pri udeležbi v sodnih ali izvensodnih postopkih;

- d.** ustreznosti in možnih posledicah zadevnih sodnih ali izvensodnih postopkov;
 - e.** obtožbah ali nadaljnji obravnavi na podlagi njihove pritožbe, kjer je primerno;
 - f.** času in kraju sodnih postopkov in drugih ustreznih dogodkov, kot so zaslišanja, če to neposredno vpliva na otroka;
 - g.** splošnem napredku in rezultatu postopkov ali ukrepov;
 - h.** razpoložljivosti zaščitnih ukrepov;
 - i.** obstoječih mehanizmov za pregled odločitev, ki vplivajo na otroka;
 - j.** obstoječih možnosti za pridobitev odškodnine od storilca kaznivega dejanja ali države v okviru sodnega postopka, alternativnega civilnega postopka ali drugih postopkov;
 - k.** razpoložljivosti služb (zdravstvenih, psiholoških, socialnih, služb za tolmačenje ali prevajanje in drugih) ali organizacij, ki lahko zagotovijo podporo, kakor tudi načinov dostopa do takšnih služb, skupaj s finančno podporo v nujnih primerih, kadar je to ustrezno;
 - l.** vseh posebnih ureditev, ki so na voljo, da bi se v največji možni meri zaščitile njihove koristi, kadar imajo stalno prebivališče v drugi državi.
- 2.** Informacije in nasvete bi bilo treba otrokom zagotoviti na način, ki je prilagojen njihovi starosti in zrelosti, v jeziku, ki ga razumejo, ter njihovemu spolu in kulturi primerno.
 - 3.** Informacije bi bilo treba praviloma zagotoviti neposredno otrokom in staršem ali zakonitim zastopnikom. Zagotovitev informacij staršem ne bi smela biti druga možnost za sporočanje informacij otrokom.
 - 4.** Otrokom prijazno gradivo, ki vsebuje ustrezne pravne informacije, bi moralo biti na voljo in splošno razširjeno, vzpostaviti pa bi bilo treba posebne informativne storitve za otroke, kot so specializirana spletišča in linije za pomoč.
 - 5.** Informacije o vseh obtožbah zoper otroka je treba zagotoviti takoj in neposredno po vložitvi obtožb. Te informacije bi bilo treba zagotoviti otroku in staršem tako, da natančno razumejo obtožbo in možne posledice.

2. Varstvo zasebnega in družinskega življenja

- 6.** Zasebnost in osebne podatke otrok, ki so ali so bili udeleženi v sodnih ali izvensodnih postopkih in drugih ukrepih, bi bilo treba varovati v skladu z nacionalno zakonodajo. To na splošno pomeni, da se informacije ali osebni podatki ne smejo posredovati ali objaviti, zlasti ne v medijih, ki bi lahko razkrili ali posredno omogočili razkritje otrokove identitete, vključno s sliko, podrobnim opisom otroka ali otrokove družine, imeni ali naslovi, zvočnimi in video posnetki itd.
 - 7.** Države članice bi morale v skladu s smernico 6 z zakonodajnimi ukrepi ali spremljanjem samoregulacije medijev preprečiti kršitve pravice do zasebnosti s strani medijev.
 - 8.** Države članice bi morale določiti omejen dostop do vseh evidenc ali dokumentov, ki vsebujejo osebne in občutljive podatke otrok, zlasti v postopkih, v katerih so udeleženi. Če je osebne in občutljive podatke treba prenesti, bi morale države članice ob upoštevanju otrokovih koristi urediti ta prenos v skladu z ustrezno zakonodajo o varstvu podatkov.
 - 9.** Zaslišanja ali pričanja otrok v okviru sodnih ali izvensodnih postopkov ali drugih ukrepov, kadar je primerno, bi morala potekati ob izključitvi javnosti. Praviloma bi morale biti prisotne samo tiste osebe, ki so v postopku neposredno udeležene, pod pogojem, da ne ovirajo otrok pri pričanju.
 - 10.** Strokovnjaki, ki delajo z otroki in za otroke, bi morali spoštovati stroga pravila glede zaupnosti, razen kadar obstaja tveganje, da bi se s tem otroku lahko škodovalo.
- ## 3. Varnost (posebni preventivni ukrepi)
- 11.** Otroci bi morali biti v okviru vseh sodnih in izvensodnih postopkov ali drugih ukrepov zaščiteni pred škodljivimi dejanji, vključno z ustraševanjem, maščevanjem in sekundarno viktimizacijo.

12. Strokovnjaki, ki delajo z otroki in za otroke, bi morali v skladu z nacionalno zakonodajo in brez poseganja v neodvisnost sodstva po potrebi opraviti redno preverjanje, da bi se zagotovila njihova primernost za delo z otroki.

13. Posebni preventivni ukrepi bi se morali pri otrocih uporabljati v primerih, kadar je domnevni storilec kaznivega dejanja eden od staršev, družinski član ali primarni skrbnik.

4. Usposabljanje strokovnjakov

14. Vsi strokovnjaki, ki delajo z otroki in za otroke, bi se morali udeležiti nujnega interdisciplinarnega usposabljanja o pravicah in potrebah otrok različnih starostnih skupin ter postopkih, ki so prilagojeni otrokom.

15. Strokovnjaki, ki so v neposrednem stiku z otroki, bi morali opraviti tudi usposabljanje na področju komunikacije z otroki vseh starosti in stopenj razvoja ter s posebno ranljivimi otroki.

5. Multidisciplinarni pristop

16. Spodbujati bi bilo treba tesno sodelovanje med različnimi strokovnjaki ob upoštevanju pravice otroka do zasebnega in družinskega življenja, da bi bilo otroka mogoče v celoti razumeti in oceniti njegove pravne, duševne, socialne, čustvene, telesne in kognitivne okoliščine.

17. Skupen ocenjevalni okvir za strokovnjake, ki delajo z otroki ali za otroke (kot so odvetniki, psihologi, zdravniki, policija, uradniki uradov za priseljevanje, socialni delavci in mediatorji), bi bilo treba vzpostaviti v postopkih ali ukrepih, v katerih so udeleženi otroci ali ki nanje vplivajo, da bi se zagotovila vsa potrebna podpora vsem tistim, ki sprejemajo odločitve, s čimer bodo lahko v danem primeru najboljše služili otrokovim koristim.

18. Pri izvajanju multidisciplinarnega pristopa bi bilo treba spoštovati strokovna pravila glede zaupnosti.

6. Odvzem prostosti

19. Vsaka oblika odvzema prostosti otrokom bi morala biti skrajni ukrep in se uporabljati najkrajši možen čas.

20. Pri odvzemu prostosti bi bilo otroke praviloma treba pridržati ločeno od odraslih. Kadar so otroci pridržani skupaj z odraslimi, bi morali za to obstajati izjemni razlogi, takšno pridržanje pa bi moralo temeljiti izključno na otrokovih koristih. Otroci bi morali biti v vseh primerih pridržani v prostorih, ki ustrezajo njihovim potrebam.

21. Glede na ranljivost otrok, ki jim je odvzeta prostost, pomembnost družinskih vezi in spodbujanje ponovnega vključevanja v družbo bi morali pristojni organi zagotoviti, da se bodo spoštovale pravice otrok, ki so določene v univerzalnih in evropskih instrumentih, in da se bo njihovo izvrševanje dejavno podpiralo. Poleg drugih pravic bi morali otroci imeti zlasti pravico, da:

a. ohranjajo redne in koristne stike s starši, družino in prijatelji prek obiskov in dopisovanja, razen kadar je v interesu pravosodja in v korist otroka treba določiti omejitve. Omejitve te pravice se ne bi smele nikoli uporabljati kot kazen;

b. se ustrezno izražajo, poklicno usmerjajo in usposablajo, zdravijo in uživajo svobodo misli, vesti in veroizpovedi ter da se jim omogoči prosti čas, vključno s telesno vzgojo in športom;

c. dostopajo do programov, ki otroke vnaprej pripravljajo na njihovo vrnitev v skupnost, pri čemer je treba v celoti nameniti pozornost njihovim čustvenim in telesnim potrebam, družinskim odnosom, stanovanjskim razmeram, možnostim šolanja in zaposlitve ter socialno-ekonomskemu položaju.

22. Odvzem prostosti mladoletnikom brez spremstva, vključno s tistimi, ki so prosilci za azil, ter otrokom, ki so ločeni od staršev, ne bi smel nikoli biti posledica neobstoja stalnega prebivališča ali temeljiti izključno na tem dejstvu.

B. Otrokom prijazno pravosodje pred sodnim postopkom

- 23.** Najnižja starost, pri kateri je otrok kazensko odgovoren, ne bi smela biti prenizka in bi morala biti določena z zakonom.
- 24.** Alternative sodnim postopkom, kot so mediacija, preusmeritev (sodnih mehanizmov) in alternativni načini reševanja sporov, bi bilo treba spodbujati v vseh primerih, kadar lahko najboljše služijo otrokovim koristim. Predhodna uporaba takšnih alternativ otroku ne bi smela onemogočiti dostopa do sodnega varstva.
- 25.** Otroke bi bilo treba temeljito obvestiti in se z njimi posvetovati o možnosti uporabe sodnega postopka ali izvensodnih alternativ. Pri tem bi jim bilo treba tudi pojasniti možne posledice vsake izbire. Na podlagi ustreznih pravnih in drugih informacij bi bilo treba omogočiti izbiro med sodnimi postopki in alternativami takšnim postopkom, kadar te obstajajo. Otroci bi morali imeti možnost, da pri ugotavljanju ustreznosti in zaželenosti predlaganih alternativ pridobijo pravno svetovanje in druge oblike pomoči. Pri sprejemanju te odločitve bi bilo treba upoštevati mnenje otroka.
- 26.** Alternative sodnim postopkom bi morale zagotavljati enakovredna pravna jamstva. Spoštovanje otrokovih pravic, ki so opisane v teh smernicah in v vseh relevantnih pravnih aktih o pravicah otrok, bi bilo treba zagotoviti v enaki meri tako v sodnih kot izvensodnih postopkih.

C. Otroci in policija

- 27.** Policija bi morala spoštovati osebnostne pravice in dostojanstvo vseh otrok ter upoštevati njihovo ranljivost, tj. upoštevati bi morala njihovo starost in zrelost ter vse posebne potrebe otrok s telesnimi ali duševnimi motnjami ali s težavami v komunikaciji.

- 28.** Kadar policija otroka pridrži, bi ga morala obvestiti o razlogih za pridržanje na način in v jeziku, ki ustreza njegovi starosti in sposobnosti razumevanja. Otrokom bi bilo treba zagotoviti dostop do odvetnika in jim dati priložnost, da pokličejo svoje starše ali osebo, ki ji zaupajo.
- 29.** Razen v izjemnih primerih bi bilo treba starša(-e) obvestiti o tem, da se otrok nahaja na policijski postaji, navesti razloge za pridržanje in prositi, da se zglasijo na postaji.
- 30.** Pridržanega otroka se ne bi smelo zasliševati v zvezi s kaznivim ravnanjem ali od njega zahtevati, da poda ali podpiše izjavo v zvezi s takšno vpletenostjo, razen če je prisoten odvetnik ali eden od otrokovih staršev oziroma, če staršev ni, druga oseba, ki ji otrok zaupa. Starši ali ta oseba so lahko izključeni iz postopka, če obstaja sum vpletenosti v kaznivo ravnanje ali če s svojimi dejanji ovirajo postopek.
- 31.** Policija bi morala v največji možni meri zagotoviti, da noben otrok, ki ga pridrži, ni pridržan skupaj z odraslimi.
- 32.** Organi bi morali zagotoviti, da so otroci, ki jih pridrži policija, pridržani v pogojih, ki so varni in ustrezajo njihovim potrebam.
- 33.** Tožilci iz držav članic, v katerih je to v njihovi pristojnosti, bi morali zagotoviti, da se v celotnem preiskovalnem postopku uporabijo otrokom prijazni pristopi.

D. Otrokom prijazno pravosodje med sodnim postopkom

1. Dostop do sodnega varstva in sodnega postopka

- 34.** Otroci bi morali kot imetniki pravic imeti možnost uporabe pravnih sredstev, da bi lahko učinkovito izvrševali svoje pravice ali ukrepali v primeru kršitev njihovih pravic. Kadar je primerno, bi morala nacionalna zakonodaja otrokom, ki v zadostni meri razumejo svoje pravice, na podlagi ustreznega pravnega svetovanja olajšati dostop do sodnega varstva in uporabo pravnih sredstev za varstvo teh pravic.
- 35.** Odpraviti bi bilo treba vse ovire pri dostopu do sodnega varstva, kot so stroški postopkov ali neobstoj pravnega svetovanja.

36. V primeru določenih kaznivih dejanj, storjenih proti otrokom, ali nekaterih vidikov civilnega ali družinskega prava bi bilo treba dostop do sodnega varstva po potrebi omogočiti v določenem obdobju po tem, ko je otrok dosegel polnoletnost. Države članice se spodbujajo, da pregledajo svoje predpise o zastaranju.

2. Pravno svetovanje in zastopanje

37. Otroci bi morali imeti pravico do pravnega svetovanja in zastopanja v njihovem imenu v postopkih, kjer obstaja ali bi lahko obstajalo navzkrižje interesov med otrokom in starši ali drugimi udeleženi strankami.

38. Otroci bi morali imeti dostop do brezplačne pravne pomoči pod enakimi ali ugodnejšimi pogoji kot odrasli.

39. Odvetniki, ki zastopajo otroke, bi morali biti usposobljeni in seznanjeni z vprašanji, povezanimi z otrokovimi pravicami, se stalno in temeljito usposablјati ter biti zmožni komunicirati z otroki v skladu z njihovo stopnjo razumevanja.

40. Otroke bi bilo treba obravnavati kot polnopravne stranke z lastnimi pravicami, odvetniki, ki zastopajo otroke, pa bi morali predstaviti mnenje otroka.

41. Odvetniki bi morali otroku zagotoviti vse potrebne informacije in pojasnila v zvezi z možnimi posledicami otrokovih mnenj.

42. V primeru navzkrižja interesov med starši in otroki bi moral pristojni organ imenovati začasnega skrbnika ali drugega neodvisnega zastopnika, ki zastopa mnenja in koristi otroka.

43. Zagotoviti bi bilo treba ustrezno zastopanje in pravico do zastopnika neodvisno od staršev, zlasti v postopkih, v katerih starši, družinski člani ali skrbniki nastopajo kot domnevni storilci kaznivih dejanj.

3. Pravica do izjave in izražanja mnenj

44. Sodniki bi morali spoštovati pravico otroka do izjave v vseh zadevah, ki vplivajo nanj, ali vsaj takrat, kadar se ugotovi, da otrok v zadostni meri razume zadevo. Sredstva, ki se uporabljajo za ta namen, bi bilo

treba prilagoditi otrokovemu razumevanju in sposobnosti komuniciranja ter upoštevati okoliščine primera. Z otroki bi se bilo treba posvetovati o tem, na kakšen način se želijo izjaviti.

45. Otrokova mnenja bi bilo treba ustrezno pretehtati v skladu z njegovo starostjo in zrelostjo.

46. Pravica do izjave je otrokova pravica in ne dolžnost.

47. Otroku se ne bi smelo zgolj na podlagi starosti onemogočiti, da se izjavi. Kadar otrok pokaže, da se želi izjaviti v zadevi, ki nanj vpliva, sodnik tega ne bi smel zavrnil, razen če je to v otrokovo korist, in bi moral prisluhniti njegovim mnenjem o vprašanjih, ki se v zadevi nanašajo nanj.

48. Otrokom bi bilo treba zagotoviti vse potrebne informacije o tem, kako na učinkovit način uporabiti pravico do izjave. Obenem bi jim bilo treba pojasniti, da njihova pravica do izjave in upoštevanja njihovih mnenj ne bo nujno vplivala na končno odločitev.

49. Sodbe in sodne odločbe, ki vplivajo na otroke, bi bilo treba ustrezno obrazložiti in jih pojasniti otrokom v jeziku, ki ga razumejo, zlasti kadar gre za odločitve, pri katerih se otrokova mnenja niso upoštevala.

4. Izogibanje neutemeljenim zamudam

50. V vseh postopkih, v katerih so udeleženi otroci, bi bilo treba uporabiti načelo nujnosti, da bi se zagotovil hiter odziv in zaščitile otrokove koristi ob upoštevanju načela pravne države.

51. V zadevah družinskega prava (na primer starševstvo, skrbništvo, ugrabitev otroka s strani starša) bi sodišča morala ravnati z izredno skrbnostjo, da bi se izognili kakršnim koli tveganjem negativnih posledic za družinske odnose.

52. Sodni organi bi morali po potrebi proučiti možnost sprejetja začasnih odločitev ali izrekanja začasnih sodb, ki bi jih bilo mogoče v določenem obdobju spremljati in pozneje ponovno pregledati.

53. Sodni organi bi morali v skladu z zakonom imeti možnost, da sprejmejo odločitve, ki jih je mogoče takoj izvršiti, kadar je to v korist otroka.

5. Organizacija postopkov, otrokom prijazno okolje in otrokom prijazen jezik

- 54. V vseh postopkih bi bilo treba otroke obravnavati ob upoštevanju njihove starosti, posebnih potreb, zrelosti in stopnje razumevanja ter vseh težav pri komunikaciji, ki bi jih lahko imeli. Zadeve, v katerih so udeleženi otroci, bi bilo treba obravnavati v okolju, ki ni zastrašujoče za otroke in je otrokom prilagojeno.
- 55. Pred začetkom postopkov bi bilo treba otrokom pokazati sodne ali druge prostore ter jih seznanimi z vlogo in identiteto uradnih oseb, vključenih v zadevo.
- 56. Uporabiti bi bilo treba jezik, ki ustreza otrokovi starosti in stopnji razumevanja.
- 57. Med zaslišanjem ali razgovori z otroki v okviru sodnih in izvensodnih postopkov ter drugih ukrepov bi morali sodniki in drugi strokovnjaki komunicirati z otroki na spoštljiv in obziren način.
- 58. Otrokom bi bilo treba omogočiti, da jih spremljajo starši ali, kadar je to ustrezno, odrasla oseba po njihovi izbiri, razen če je bila v zvezi s to osebo sprejeta obrazložena odločitev, ki temu nasprotuje.
- 59. Uporabljati bi bilo treba metode zaslišanja, kot so video ali zvočni zapisi ali zaslišanja v predkazenskem postopku, s katerih je javnost izključena, ter jih upoštevati kot dopusten dokaz.
- 60. Otroke bi bilo treba v največji možni meri zaščititi pred slikami ali informacijami, ki bi lahko škodovala njihovemu dobremu počutju. Pri odločanju o tem, ali naj se otroku razkrijejo slike ali informacije, ki bi mu lahko škodovala, bi se moral sodnik posvetovati z drugimi strokovnjaki, kot so psihologi in socialni delavci.
- 61. Sodne obravnave, v katerih so udeleženi otroci, bi morale biti prilagojene otrokovi hitrosti in pozornosti: načrtovati bi bilo treba redne premore, zaslišanja pa ne bi smela biti predolga. Da bi omogočili udeležbo otrok v skladu z njihovo sposobnostjo dojetja ter podprli njihovo čustveno stabilnost, bi se bilo treba med sodnimi obravnavami v največji možni meri izogibati prekinitvam in motnjam.

- 62. Kolikor je primerno in možno, bi bilo treba prostore za zaslišanja in čakalnice za otroke urediti v otrokom prijaznem okolju.
- 63. Kolikor je možno, bi bilo treba urediti posebna sodišča (ali sodne senate), postopke in zavode za otroke, ki pridejo v navzkrižje z zakonom. To bi lahko vključevalo organizacijo specializiranih enot znotraj policije, sodstva, sodnega sistema in tožilstva.

6. Dokazi/izjave otrok

- 64. Razgovore z otroki in zbiranje izjav od otrok bi morali, kolikor je to mogoče, opraviti usposobljeni strokovnjaki. V največji možni meri bi si bilo treba prizadevati, da otroci pričajo v zanje najprimernejšem okolju in v najustreznejših pogojih ob upoštevanju njihove starosti, zrelosti in stopnje razumevanja ter vseh težav pri komunikaciji, ki bi jih lahko imeli.
- 65. Spodbujati bi bilo treba avdiovizualne izjave otrok, ki nastopajo kot žrtve ali priče, pri tem pa spoštovati pravice drugih strank do izpodbijanja vsebine takšnih izjav.
- 66. Kadar je treba opraviti več kot en razgovor, bi morala to po možnosti storiti ista oseba, da bi se v otrokovo korist zagotovila doslednost v pristopu.
- 67. Število razgovorov bi bilo treba čim bolj omejiti, njihovo dolžino pa prilagoditi otrokovi starosti in pozornosti.
- 68. V največji možni meri bi se bilo treba izogibati neposrednemu stiku, soočanju ali komunikaciji med otrokom, ki nastopa kot žrtev ali priča, ter domnevnimi storilci kaznivih dejanj, razen kadar otrok, ki nastopa kot žrtev, za to zaprosi.
- 69. Otroci bi morali imeti priložnost, da pričajo v kazenskih zadevah brez prisotnosti domnevnega storilca kaznivega dejanja.
- 70. Manj stroga pravila glede pričanja, kot je nepotrebnost dajanja prisege ali drugih podobnih izjav, in drugi otrokom prijazni procesni ukrepi ne bi smeli sami po sebi zmanjšati vrednosti otrokovega pričanja ali dokaza.

- 71.** Protokole razgovorov, ki upoštevajo različne stopnje otrokovega razvoja, bi bilo treba oblikovati in uporabljati tako, da podprejo veljavnost pričanja otrok. Pri tem bi se bilo treba izogibati sugestivnim vprašanjem ter tako povečati zanesljivost.
- 72.** Sodnik bi moral imeti možnost, da otroku omogoči odklonitev pričanja, če gre pri tem za otrokovo korist in dobro počutje.
- 73.** Izjave in dokazi otrok ne bi smeli nikoli veljati za neveljavne ali nezanesljive samo zaradi otrokove starosti.
- 74.** Proučiti bi bilo treba možnost pridobivanja izjav od otrok, ki nastopajo kot žrtve in priče, v posebej urejenih otrokom prijaznih prostorih in otrokom prijaznem okolju.

E. Otrokom prijazno pravosodje po sodnem postopku

- 75.** Otrokov odvetnik, začasni skrbnik ali zakoniti zastopnik bi moral sporočiti in pojasniti izdano odločitev ali sodbo otroku v jeziku, ki je prilagojen njegovi stopnji razumevanja, ter mu zagotoviti potrebne informacije o možnih ukrepih, ki bi se lahko izvedli, kot so pritožba ali neodvisni pritožbeni mehanizmi.
- 76.** Nacionalni organi bi morali sprejeti vse potrebne ukrepe, da bi olajšali takojšnjo izvršitev sodnih odločb/sodb, ki se nanašajo na otroke ali nanje vplivajo.
- 77.** Kadar se odločba ne izvrši, bi moral po možnosti otrokov odvetnik, začasni skrbnik ali zakoniti zastopnik otroka seznaniti s pravnimi sredstvi, ki jih ima na voljo v okviru izvensodnih mehanizmov ali v okviru dostopa do sodnega varstva.
- 78.** Izvrševanje sodb pod prisilo bi moralo v družinskih zadevah, v katerih so udeleženi otroci, biti skrajni ukrep.
- 79.** Po izreku sodbe v skrajno konfliktnih postopkih bi morale specializirane službe otrokom in njihovim družinam po možnosti brezplačno ponuditi navodila in pomoč.
- 80.** Predvsem bi bilo treba po možnosti brezplačno zagotoviti zdravstveno varstvo ter ustrezne programe za socialno in terapevtsko ukrepanje ali ukrepe, namenjene žrtvam zanemarjanja, nasilja, zlorab in drugih

kaznivih dejanj, otroke in njihove skrbnike pa bi bilo treba nemudoma in na ustrezen način seznaniti z razpoložljivostjo takšnih služb.

- 81.** Otrokov odvetnik, skrbnik ali zakoniti zastopnik bi moral imeti pooblastila, da lahko med kazenskim postopkom, v katerem otrok nastopa kot žrtev, ali po njem sprejme vse potrebne ukrepe, s katerimi zahteva odškodnino. Kadar je ustrezno, lahko stroške krije država in jih nato izterja od storilca kaznivega dejanja.
- 82.** Ukrepi in sankcije za otroke, ki prekršijo zakon, bi morali vedno predstavljati konstruktiven in posamezniku prilagojen odziv na storjena dejanja ter upoštevati načelo sorazmernosti, otrokovo starost, telesno in duševno dobro počutje in razvoj ter okoliščine primera. Zagotoviti bi bilo treba pravico do izobraževanja, poklicnega usposabljanja, zaposlovanja, rehabilitacije in ponovnega vključevanja v družbo.
- 83.** Za spodbujanje ponovnega vključevanja v družbo se kazenske evidence otrok v skladu z nacionalno zakonodajo ne bi smele razkriti zunaj sodnega sistema, ko postanejo polnoletni. Izjeme za razkritje takšnih podatkov se lahko dovolijo v primerih hudih kaznivih dejanj, med drugim zaradi javne varnosti, ali v primeru zaposlitve, ki vključuje delo z otroki.

V. Spodbujanje drugih otrokom prijaznih ukrepov

Države članice se spodbujajo, da:

- a.** spodbujajo raziskave o vseh vidikih otrokom prijaznega pravosodja, vključno z otrokom prilagojenimi tehnikami zaslišanja in širjenjem informacij ter usposabljanjem o takšnih tehnikah;
- b.** izmenjajo prakse in spodbujajo mednarodno sodelovanje na področju otrokom prijaznega pravosodja;
- c.** spodbujajo objavo in čim večje razširjanje otrokom prijaznih različic relevantnih pravnih aktov;
- d.** vzpostavijo ali ohranijo in po potrebi okrepijo informativne urade za otrokove pravice, ki so po možnosti povezani z odvetniškimi zbornicami, socialnovarstvenimi službami, varuhi (otrokovih) pravic, nevladnimi organizacijami (NVO) itd.;

- e.** otrokom olajšajo dostop do sodnega varstva in pritožbenih mehanizmov ter priznajo in olajšajo izvajanje vloge NVO in drugih neodvisnih organov ali institucij, kot je varuh otrokovih pravic, pri omogočanju učinkovitega dostopa otrok do sodnega varstva in neodvisnih pritožbenih mehanizmov, tako na nacionalni kot mednarodni ravni;
- f.** proučijo možnost vzpostavitve sistema specializiranih sodnikov in odvetnikov za otroke ter nadalje razvijajo sodišča, v katerih je mogoče sprejemati pravne in socialne ukrepe v korist otrok in njihovih družin;
- g.** otrokom in drugim, ki delujejo v njihovem imenu, omogočijo in olajšajo uporabo univerzalnih in evropskih zaščitnih mehanizmov na področju človekovih in otrokovih pravic za namen pravičnosti in varstva pravic, kadar nacionalna pravna sredstva ne obstajajo ali so bila že izčrpana;
- h.** človekove pravice, vključno z otrokovimi pravicami, vključijo kot obvezno vsebino v šolske učne načrte in pri delu strokovnjakov, ki delajo z otroki;
- i.** razvijajo in podpirajo sisteme, usmerjene v seznanjanje staršev z otrokovimi pravicami;
- j.** vzpostavijo otrokom prijazne, večagencijske in interdisciplinarne centre za otroke žrtve in priče, v katerih se z otroki lahko opravi razgovor in zdravniški pregled za forenzične namene, izvede celovita ocena in v katerih ustrezni strokovnjaki opravijo vse ustrezne terapevtske storitve za otroke;
- k.** vzpostavijo specializirane in dostopne podporne in informativne službe, kot so spletno svetovanje, linije za pomoč in službe v lokalni skupnosti, ki so na voljo brezplačno;
- l.** zagotovijo, da bodo vsi zadevni strokovnjaki, ki delajo z otroki v sodnih sistemih, prejeli ustrezno podporo in usposabljanje, kakor tudi praktične smernice, da bi zagotovili in ustrezno izvrševali pravice otrok, zlasti pri oceni otrokovih koristi v vseh vrstah postopkov, v katerih so otroci udeleženi ali ki nanje vplivajo.

VI. Spremljanje in ocenjevanje

Države članice se spodbujajo tudi, da:

- a.** pregledajo nacionalno zakonodajo, politike in prakse, da bi zagotovile ustrezne spremembe za namen izvajanja teh smernic;
- b.** hitro ratificirajo, če tega še niso storile, relevantne konvencije Sveta Evrope s področja otrokovih pravic;
- c.** redno pregledujejo in ocenjujejo svoje delovne metode v okviru otrokom prijaznega pravosodja;
- d.** ohranijo ali vzpostavijo okvir, ki bo vključeval enega ali več neodvisnih mehanizmov, kakor je primerno, da bi spodbujale in spremljale izvajanje teh smernic v skladu s svojimi sodnimi in upravnimi sistemi;
- e.** zagotovijo, da je civilna družba, zlasti organizacije, institucije in organi, katerih cilj je podpirati in varovati pravice otrok, v celoti vključena v postopek spremljanja.

Drugi del Obrazložitveni memorandum

Zakaj nov instrument?

1. Varstvo otrokovih pravic in spodbujanje otrokom prijaznega pravosodja je prednostna naloga Sveta Evrope. Vprašanje zaščite otrok je obravnaval akcijski načrt tretjega vrha voditeljev držav in vlad Sveta Evrope, ki je potekal v Varšavi leta 2005.
2. Kljub številnim pravnim aktom na mednarodni, evropski in nacionalni ravni še vedno ostajajo vrzeli tako v zakonodaji kot v praksi, vlade in strokovnjaki, ki delajo z otroki pa potrebujejo smernice, da bi zagotovili učinkovito izvajanje svojih standardov. V znanih zadevah V. proti Združenemu kraljestvu in T. proti Združenemu kraljestvu sta bila dva desetletna dečka, ki sta ugrabila in do smrti pretepla dveletnega otroka, obravnavana kot odrasla, o postopku pa so obširno poročali mediji. Evropsko sodišče za človekove pravice (v nadaljnjem besedilu: Sodišče) je pozneje ugotovilo, da je bilo sojenje za otroka nerazumljivo in zastrašujoče, zaradi česar nista bila zmožna učinkovito sodelovati v postopku zoper njiju, kar je bilo opredeljeno kot kršitev člena 6 Evropske konvencije o človekovih pravicah (v nadaljnjem besedilu: EKČP), ki zagotavlja pravico do poštenega sojenja. V zadevi *Sahin proti Nemčiji* je isto sodišče ugotovilo, da je prišlo do hude kršitve zaradi neupoštevanja otrokovih mnenj, zato je odredilo, da mora nacionalno sodišče sprejeti ustrezne ukrepe, da bi zagotovilo neposreden stik z otrokom in da bi izključno na ta način zagotovilo, da se upoštevajo otrokove koristi.

3. Ti primeri bi se lahko zgodili v skoraj vsaki izmed držav članic Sveta Evrope. Jasno kažejo, da je treba povečati dostop do sodnega varstva in izboljšati obravnavo otrok v sodnih in izvensodnih postopkih, okrepiti pomen širjenja znanja in ozaveščanja strokovnjakov, ki delajo z otroki v takšnih postopkih, ter jim zagotoviti prilagojeno usposabljanje, da bi se poskrbelo za otrokove koristi in dobro delovanje pravosodja.

Ozadje

4. Smernice, ki so navedene v nadaljevanju, predstavljajo neposreden odziv Sveta Evrope na Resolucijo št. 2 o otrokom prijaznem pravosodju, ki je bila sprejeta na 28. konferenci evropskih ministrov za pravosodje (Lanzarote, 25.–26. oktober 2007) in ki zahteva določitev natančnih smernic za države članice na tem področju. Odbor ministrov je tako dal navodila štirim organom Sveta Evrope, naj pripravijo smernice za otrokom prijazno pravosodje (v nadaljnjem besedilu: smernice), v katerih naj predlagajo rešitve, ki bodo državam članicam v pomoč pri vzpostavitvi sodnih sistemov, ki bodo obravnavali posebne potrebe otrok, da bi se otrokom zagotovila učinkovit in primeren dostop do sodnega varstva ter učinkovita in primerna obravnavo na katerem koli področju: civilnem, upravnem ali kazenskem.

Metoda dela

5. Ob upoštevanju tega medsektorskega vidika je Svet Evrope sprejel inovativen celovit pristop, v katerem povezuje tri od svojih glavnih medvladnih odborov, ki se ukvarjajo s civilnim in upravnim pravom (Evropski odbor za pravno sodelovanje – CDCJ), kazenskim pravom (Evropski odbor za vprašanja kriminalitete – CDPC) in splošnimi človekovimi pravicami (Usmerjevalni odbor za človekove pravice – CDDH), ter Komisijo Sveta Evrope za učinkovitost pravosodja (CEPEJ). Smernice so bile pripravljene tudi v tesnem sodelovanju s programom „Gradimo Evropo za otroke in z njimi“, ki je otrokom prijazno pravosodje opredelil kot enega izmed ključnih stebrov strategije Sveta Evrope o otrokovih pravicah za obdobje 2009–2011.

6. Svet Evrope je s tem delom začel leta 2008, ko je pripravil štiri strokovna poročila, ki ocenjujejo izzive in ovire, s katerimi se soočajo otroci pri dostopu do sodnega varstva na nacionalni ravni v vseh sektorjih pravosodnega sistema. Ta poročila so bila predstavljena in uporabljena kot podlaga za razprave v okviru konferenc Sveta Evrope na visoki ravni, ki sta potekali pod okriljem švedskega predsedstva Odbora ministrov – „Gradimo Evropo za otroke in z njimi – Strategiji za obdobje 2009–2011 naproti“ (Stockholm, 8.–10. september 2008) – in pod okriljem španskega predsedstva Odbora ministrov – „Zaščita otrok v evropskih pravosodnih sistemih“ (Toledo, 12.–13. marec 2009). Ugotovitve poročil in sklepi konferenc so omogočili pripravo smernic in zagotovili dragoceno gradivo za skupino strokovnjakov o otrokom prijaznem pravosodju (CJ-S-CH), ki je bila ustanovljena za pripravo smernic v obdobju 2009–2010.

Postopek priprave

7. To skupino strokovnjakov je sestavljalo 17 neodvisnih specialistov, ki jih je izbral Svet Evrope v posvetovanju z odbori CDCJ, CDPC in CDDH na podlagi njihovih osebnih strokovnih izkušenj na področju otrokovih pravic ter ob upoštevanju specializacijskega ravnovesja (med civilnim in upravnim pravom, kazenskim pravom in pravom človekovih pravic), kakor tudi geografskega ravnovesja in ravnovesja med spoloma. V skupini so bili Seamus Carroll (Irska) – predsednik odbora CDCJ – kot predsednik, Ksenija Turković (Hrvaška) – ki jo je imenoval odbor CDPC – kot podpredsednica in Ankie Vandeckerckhove, strokovnjakinja na področju otrokovih pravic iz Belgije, kot znanstvena strokovnjakinja.

8. Skupina je vključevala tudi sodnike, odvetnike, tožilce, akademike, psihologe, policiste, socialne delavce in predstavnike vlad držav članic, zato je bila zanjo torej značilna multidisciplinarna sestava. K delu skupine je prispeval tudi širok niz opazovalcev, med katerimi so bili tudi predstavniki vodilnih mednarodnih medvladnih in nevladnih organizacij.

9. Osnutek smernic in obrazložitevni memorandum je pregledal in potrdil odbor CDCJ na 85. plenarnem zasedanju, ki je potekalo od 11. do 14. oktobra 2010, 17. novembra 2010 pa sta bila posredovana v sprejetje Odboru ministrov. Pred tem sta besedilo proučila odbora CDPC in CDDH ter ga podprla na svojih plenarnih zasedanjih (7.–10. junija oziroma 15.–18. junija 2010).

Posvetovanje z zainteresiranimi stranmi

10. Posvetovanje o osnutku smernic z različnimi zainteresiranimi stranmi je bilo zagotovljeno skozi celoten postopek priprave v obliki stalnih javnih posvetovanj o zaporednih osnutkih besedila od oktobra 2009 do maja 2010. Pogovor z vodilnimi mednarodnimi NVO in drugimi zainteresiranimi stranmi, specializiranimi za področje otrokovih pravic, je bil organiziran 7. decembra 2009 v Strasbourgu. Četrty osnutek smernic je bil v času od januarja do maja 2010 posebej predložen državam članicam in informacijskim točkam ter številnim notranjim in zunanjim partnerjem za namen zbiranja pripomb. Slednje je nato skupina upoštevala pri pripravi končne različice besedila, s čimer je bil zagotovljen pregleden in vključujoč postopek sprejetja.

Posvetovanje z otroki in mladimi

11. V skladu s pristojnostmi te skupine strokovnjakov je Svet Evrope leta 2010 organiziral tudi neposredno posvetovanje z otroki in mladimi o pravosodju. Pri tem je sodelovalo približno 30 partnerjev po vsej Evropi, ki so pripravili, prevedli in razdelili vprašalnik v 11 jezikih ter organizirali ciljne skupine. Dr. Ursula Kilkelly, irska strokovnjakinja s področja otrokovih pravic, je analizirala natančno 3 721 odgovorov iz 25 držav, ki jih je pri končnem oblikovanju smernic upoštevala skupina CJ-S-CH. Med ključnimi temami so bile družina, (ne)zaupanje v organe, potreba po spoštovanju in pomen poslušanja otrok in mladih¹.

12. To posvetovanje je bilo prvi poskus Sveta Evrope, da neposredno vključi otroke in mlade v pripravo pravnega akta, obsegalo pa bo še druge podobne dejavnosti, da bi se zagotovila smiselna udeležba otrok in mladih v normativnem delu organizacije. Opravljeno je bilo ob velikodušni finančni podpori finske vlade.

13. Med postopkom priprave je bilo narejenih veliko sprememb, da bi se zagotovilo, da smernice ustrezajo potrebam otrok in se odzivajo na njihove poglede na pravosodni sistem. Na splošno so bila storjena izjemna prizadevanja, da bi se zagotovilo upoštevanje teh mnenj v vseh podrobnostih, obsegu in moči smernic.

1. Poročilo je na voljo na spletišču: www.coe.int/childjustice.

14. Mnenja otrok so se zlasti uporabila, da:

- bi se podprla obseg in način, v okviru katerih smernice priznavajo pravico otrok do izjave, do prejemanja informacij o svojih pravicah, do neodvisnega zastopanja in do učinkovite udeležbe v sprejemanju odločitev, ki jih zadevajo. V tem smislu je bilo jasneje opredeljeno besedilo v vseh zadevnih oddelkih. Na primer, smernice zdaj od sodnikov zahtevajo, da pravico otrok do izjave spoštujejo v vseh zadevah, ki vplivajo na otroke, in zahtevajo, da se uporabljena sredstva prilagodijo otrokovemu razumevanju in zmožnosti komuniciranja ter da se upoštevajo okoliščine primera;
- bi se zagotovilo, da se v smernice vključi ustrezna določba, po kateri morajo otroci razumeti in prejeti povratne informacije o tem, v kolikšni meri so bila njihova mnenja upoštevana;
- bi se okrepila določba v smernicah, ki zadeva pomoč otrokom pred, med in po njihovem stiku s pravosodnim sistemom. Poseben premislek je bil namenjen vlogi staršev in oseb, ki jim otroci zaupajo (na primer oddelek o otrocih in policiji);
- bi se podprla določitev nedvoumne pravice dostopa do neodvisnih in učinkovitih pritožbenih mehanizmov za vse dele pravosodnega sistema, podprla specializacija vseh strokovnjakov in zahtevalo ustrezno usposabljanje za vse strokovnjake, ki v pravosodnem sistemu prihajajo v stik z otroki. Ta vprašanja so veljala za osrednja pri obravnavi premajhnega zaupanja v organe oblasti, ki so ga otroci izrazili med posvetovanjem;
- bi se okrepila določba glede zaupnosti pri delu strokovnjakov z otroki;
- bi se podprlo posvetovanje in partnerstvo z otroki, kjer je ustrezno, in sicer glede na delovanje pravosodnega sistema za otroke, ter razvoj in pregled prava, politike in prakse.

Sestava in vsebina

15. Smernice so nezavezujoč instrument. Medtem ko se v smernicah pogosto uporablja pogojnik „bi morali“, kadar so zadevna načela povzeta iz zavezujočih pravnih aktov, bodisi instrumentov Sveta Evrope bodisi drugih mednarodnih instrumentov, raba pogojnika ne pomeni zmanjšanja pravnega učinka zadevnega zavezujočega instrumenta.

- 16.** Smernice temeljijo na obstoječih mednarodnih, evropskih in nacionalnih standardih. Njihova rdeča nit so otrokove koristi, saj upoštevajo temeljna načela, določena v EKČP in zadevni sodni praksi Sodišča ter Konvenciji Združenih narodov o otrokovih pravicah. Smernice med drugim podpirajo in varujejo pravice do obveščenosti, zastopanja in udeležbe otrok v sodnih in izvensodnih postopkih ter otrokom omogočajo njihovo mesto in glas v pravosodju v vseh fazah postopkov. Kot praktično orodje predstavljajo tudi dobre prakse in predlagajo praktične rešitve za odpravo pravnih nedoslednosti in vrzeli. Na primer, obravnavajo posebne tehnike poslušanja otrok (tudi v okolju sodne dvorane). Smernice niso samo izjava o načelih, temveč želijo biti tudi praktični vodnik po izvajanju in nadaljnjem razvoju zavezujočih standardov, dogovorjenih na mednarodni ravni.
- 17.** V skladu s pristojnostmi skupine CJ-S-CH so smernice razvrščene po različnih načelih, ki veljajo pred, med in po postopkih.
- 18.** Tiste države članice Sveta Evrope, ki proučujejo možnost priprave zakonodaje v zvezi z otroki v sodnih in izvensodnih postopkih, te smernice opozarjajo na ustrezna načela, standarde in priznane dobre prakse².

2. Informacije o delu Sveta Evrope na področju otrokom prijaznega pravosodja in njegovem napredku so na voljo na spletišču: www.coe.int/childjustice.

Uvod

- 19.** V zadnjih nekaj desetletjih so si mnoge javne in zasebne organizacije, varuhi človekovih pravic, oblikovalci politik in drugi prizadevali, da bi otroci³ bili seznanjeni s svojimi pravicami in da bi se te pravice v njihovem vsakdanjem življenju krepile. Medtem ko smo nedavno praznovali 60. obletnico EKČP in 20. obletnico Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah, realno stanje na nacionalni, regionalni in mednarodni ravni prepogosto kaže, da se pravice otrok še vedno kršijo.
- 20.** Otroci lahko pridejo v stik s sodnimi in izvensodnimi postopki na številne načine: ko se njihovi starši ločujejo ali se prepirajo glede skrbništva nad njimi, ko storijo kaznivo dejanje, ko so priče ali žrtve kaznivih dejanj, ko prosijo za azil itd. Otroci so imetniki pravic, zato morajo biti ti postopki otrokom prijaznejši, da bi jim lahko na najboljši možen način zagotovili podporo, če bi morali poseči po sodnih ali izvensodnih postopkih, da bi dosegli varstvo svojih pravic⁴.
- 21.** Otroci se pri dostopu do sodnega varstva soočajo s številnimi pravnimi, socialnimi, kulturnimi in ekonomskimi ovirami, najpomembnejša od njih pa je verjetno neobstoje poslovne sposobnosti. Njihovi zakoniti zastopniki so zelo pogosto starši ali skrbniki. Če pa zakoniti zastopnik ne želi ukrepati v njihovem imenu ali tega ne more storiti in če pristojni javni organi ne začnejo postopka, otroci pogosto nimajo druge možnosti, da bi zavarovali svoje pravice ali ukrepali proti kršitvam. V takšnih primerih in če pristojni organ ne določi posebnega zastopnika, otroci ne morejo izkoristiti pravice do predložitve svoje zadeve sodišču, čeprav EKČP vsebuje nekaj temeljnih načel v zvezi s tem (gl. člen 6, ki med drugim vsebuje tudi pravico do poštenega sojenja). In čeprav

3. Osebe, stare do 18 let.

4. U. Kilkelly, „Sodišča za mladoletne osebe in otrokove pravice: irske izkušnje“ (*Youth courts and children's rights: the Irish experience*), v *Youth Justice*, str. 41: „Konvencija o otrokovih pravicah, sprejeta leta 1989, je okrepila to zaščito z zagotovitvijo niza ustreznih procesnih standardov, ki so priznavali otrokovo pravico do poštenega sojenja, hkrati pa tudi potrebo po prilagoditvi postopka sodne obravnave potrebam in pravicam otrok.“

konvencija vključuje človekove pravice za „vsakogar“, je predložitev zadeve sodišču posebno težavna za otroke. Kljub dejstvu, da obstaja nekaj sodne prakse Sodišča na področju otrokovih pravic, so sodišča – tako nacionalna kot mednarodna – le redko dostopna otrokom, odrasli pa so še naprej tisti, ki običajno v njihovem imenu začnejo postopke⁵. Zato je treba v smernicah za otrokom prijazno pravosodje obravnavati dostop otrok do sodnega varstva⁶.

- 22.** Cilj smernic za otrokom prijazno pravosodje je obravnavati status in položaj otrok ter način njihove obravnave v sodnih in izvensodnih postopkih. Vendar pa bi bilo v otrokovo korist, če bi pred predložitvijo zadev sodišču uporabili metode alternativnega reševanja sporov, kot je mediacija. Te smernice obravnavajo tako sodne kot tudi izvensodne postopke.
- 23.** Namen smernic je pospešiti razpravo o otrokovih pravicah v praksi in spodbuditi države članice, da sprejmejo dodatne ukrepe, da bi jih začele uresničevati in da bi zapolnile obstoječe vrzeli. Njihov cilj ni vplivati na vprašanja materialnega prava ali materialnih pravic otrok, prav tako pa tudi niso pravno zavezujoče. Večina smernic bo samo določila potrebo po spremembi pristopa pri obravnavanju mnenj in potreb otrok.
- 24.** Poleg tega naj bi države članice te smernice uporabile kot praktično sredstvo za prilagoditev svojih sodnih in izvensodnih sistemov posebnim potrebam otrok v kazenskih, upravnih in civilnih sodnih postopkih, ne glede na njihov status ali sposobnost. Uporabiti bi jih bilo treba tudi na zelo specifičnih pravnih področjih, kot je zakonodaja o varstvu mladih, ki obstaja v več državah članicah.

- 25.** V tem smislu želijo smernice olajšati izvajanje vodilnih načel Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah. Prav tako se vse pravice, ki jih določa EKČP in potrjuje Sodišče, uporabljajo enakovredno tako za otroke kot za odrasle.
- 26.** Ker je vrzel med temi določbami in dejanskimi otrokovimi pravicami tako izrazita, se obrazložiteni memorandum na več mestih sklicuje na dobre prakse, dejanske in pravne, ki jih je mogoče najti v državah članicah in sodni praksi. Te lahko služijo kot koristne informacije in navdih.

5. F. Tulkens, Mednarodno pravosodje za otroke (*International justice for children*), monografija št. 3, Publikacije Sveta Evrope, 2009, str. 17–33.

6. To je še toliko bolj potrebno glede na to, da pristojnost skupine strokovnjakov za otrokom prijazno pravosodje vključuje iskanje vrzeli v teh zadevah.

Obrazložitevni memorandum

Preambula

27. Glavne mednarodne organizacije, ki se ukvarjajo s človekovimi pravicami, kot so Združeni narodi in Svet Evrope, so že oblikovale pomembne standarde in smernice, ki se nanašajo na otrokove pravice. Ti bodo upoštevani na ustreznem mestu. Preambula omenja navedene standarde, ki so na tem področju še zlasti pomembni, ne da bi državam članicam onemogočala, da uvedejo ali uporabljajo višje standarde ali ugodnejše ukrepe. Države članice tudi poziva, da čim prej ratificirajo ustrezne konvencije Sveta Evrope, ki se nanašajo na otrokove pravice. To je praktičen ukrep, saj številne države še vedno niso ratificirale nekaterih od teh instrumentov⁷.

I. Področje uporabe in namen

28. Področje uporabe in namen instrumenta obravnavajo odstavki 1 do 3. Kot je bilo že navedeno, se smernice nanašajo na kazensko, civilno ali upravno pravo, njihov cilj pa je zagotoviti celovito spoštovanje vseh pravic otrok v takšnih postopkih in obenem vzpostaviti pravo ravnovesje s pravicami drugih strank, ki so udeležene v postopku.

II. Opredelitev pojmov

29. Opredelitev pojma „otrok“ je oblikovana v skladu s členom 1 Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah in členom 1(1) Evropske konvencije o izvajanju otrokovih pravic (ETS št. 160). EKČP zagotavlja pravice „vsakomur“ in ne izključuje oseb, mlajših od 18 let. V nekaterih primerih se osebe, mlajše od 18 let, ne obravnavajo kot otroci, na primer v primerih emancipacije, ki obstajajo v več državah članicah.

7. Dokument PACE (AS/Jur (2009)40): „Posebnost in dodana vrednost pravnega reda pogodbenega prava Sveta Evrope“ (*The specificity and added value of the acquis of the Council of Europe treaty law*).

- 30.** Opredelitev pojma „starš“ v odstavku b vključuje vse osebe s starševsko odgovornostjo, ki niso nujno vedno biološki starši, temveč tudi druge osebe s starševsko odgovornostjo, kot so skrbniki ali imenovani zakoniti zastopniki.
- 31.** Medtem ko je „otrokom prijazno“ pravosodje opredeljeno v odstavku c, besedilo vztraja tudi pri njegovem širšem obsegu, ki ne zajema samo dejanskega pravosodnega sistema in sodnih postopkov. Vključuje vse strokovnjake, ki delajo z otroki v sodnih postopkih in zunaj njih. Za ustvarjanje otrokom bolj prijaznega pravosodja pa so odgovorni tudi sektorji, kot so policija, socialne službe in službe za duševno zdravje. Smernice želijo zagotoviti, da bodo vsi ti strokovnjaki seznanjeni z otrokovimi pravicami in da jih bodo strogo spoštovali.

III. Temeljna načela

A. Udeležba⁸

- 32.** Načelo udeležbe oziroma načelo, v skladu s katerim imajo otroci pravico do svobodnega izražanja lastnega mnenja v vseh zadevah v zvezi z njimi, je eno od temeljnih načel Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah⁹. Čeprav to ne pomeni, da bo njihovo mnenje tudi vedno upoštevano, smernice zahtevajo, da se njihova mnenja resno obravnavajo in ustrezno upoštevajo v skladu z njihovo starostjo, zrelostjo in okoliščinami primera glede na nacionalno procesno pravo.

8. Več podatkov je na voljo v splošni pripombi št. 12 o otrokovi pravici do izjave (CRC/C/GC/12, 1. julij 2009) in pripombah iz IV, D, 3 o pravici do izjave. Glej tudi točko 4 Priporočila Odbora ministrov št. R(98)8 o udeležbi otrok v družinskem in družbenem življenju z dne 18. septembra 1998: „udeležba je odločilen dejavnik za zagotavljanje socialne kohezije in življenje v demokraciji v skladu z vrednotami večkulturne družbe in načeli strpnosti“; točka 5: „udeležba otrok je ključnega pomena pri vplivanju na razmere, v katerih živijo, saj ne gre samo za vključevanje v institucije in sprejemanje odločitev, temveč predvsem za splošen vzorec demokracije, ki velja za vsa področja družinskega in družbenega življenja“. Glej tudi sodbo Evropskega sodišča za človekove pravice (veliki senat) z dne 16. decembra 1999 v zadevi *T. proti Združenemu kraljestvu*, št. 24724/94, točka 83, in sodbo z dne 16. decembra 1999 v zadevi *V. proti Združenemu kraljestvu*, št. 24888/94, točka 85: „[...] člen 6 v celoti zagotavlja pravico obtoženega do učinkovite udeležbe v kazenskem postopku“.

9. Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah, člen 12.

- 33.** Sklicevanje na izraz „sposoben izoblikovati lastna mnenja“¹⁰ ne bi smelo pomeniti omejitve, temveč dolžnost za organe, da v celoti, kolikor je to mogoče, ocenijo otrokovo sposobnost. Namesto da bi prehitro sklepali, da otrok ne more izoblikovati mnenja, bi morale države predpostaviti, da otrok to sposobnost ima. Otrok tega ni dolžan dokazati. V skladu s pravom o otrokovih pravicah besedilo iz točke A.2 dela III poudarja temeljno sporočilo, da so otroci imetniki pravic.
- 34.** Državam se svetuje, da ne uvajajo standardiziranih starostnih omejitev.¹¹ Smernice Združenih narodov za sodne postopke v zadevah v zvezi z otroki, žrtvami in pričami kaznivih dejanj, navajajo tudi, da „starost ne bi smela biti ovira za otrokovo pravico do celovite udeležbe v sodnem postopku.“¹²
- 35.** V družinskih zadevah bi bilo treba otroke vključiti v razprave še pred sprejetjem kakršne koli odločitve, ki vpliva na njihovo sedanje oziroma prihodnje dobro počutje. Za vse ukrepe, ki zagotavljajo, da so otroci vključeni v sodne postopke, bi moral biti odgovoren sodnik, ki bi moral preveriti, da so otroci dejansko vključeni v postopek in so odsotni samo takrat, kadar sami zavrnejo udeležbo ali kadar njihova zrelost in razumevanje onemogočata njihovo udeležbo. Prostovoljne organizacije in varuhi človekovih pravic za otroke bi si morali prav tako v največji možni meri prizadevati, da bi zagotovili, da so vsi otroci vključeni v postopke družinskega prava in da niso postavljeni pred gotova dejstva.¹³

10. *Ibid.*, člen 12(1).

11. Splošna pripomba št. 12 o otrokovi pravici do izjave (CRC/C/GC/12, 1. julij 2009) točki 20–21.

12. Smernice Združenih narodov za sodne postopke v zadevah v zvezi z otroki, žrtvami in pričami kaznivih dejanj (ECOSOC Res 2005/20, 22. julij 2005), točka 18.

13. Nekatere države članice kaznujejo starše, ki ne izpolnjujejo obveznosti iz naslova skrbništva in stikov, ne glede na to, da je mogoče otrok tisti, ki ne želi izpolnjevati obveznosti. V drugih državah se lahko staršem odvzame prostost, če ne upoštevajo sodnih odločb, medtem ko bi se bilo temu skrajnemu primeru mogoče izogniti, če bi bil otrok vključen v vse odločitve, ki se sprejemajo v njegovem imenu.

Sodišče je v zadevi v zvezi z obtoženim mladoletnikom z nizko ravnjem razumevanja ugotovilo, da „učinkovita udeležba v tem okviru predpostavlja, da obtoženec na splošno razume naravo sodnega postopka in kako ta nanj vpliva, vključno s pomenom vseh kazni, ki bi lahko bile izrečene. To pomeni, da bi moral biti obtoženec – po potrebi s pomočjo tolmača, odvetnika, socialnega delavca ali prijatelja – sposoben razumeti splošno podlago tega, kar se govori na sodišču. Obtoženec bi moral biti sposoben spremljati, kaj govorijo priče tožilstva, in, če ima svojega zastopnika, pojasniti svojim odvetnikom lastno različico dogodkov, poudariti vse izjave, s katerimi se ne strinja, in jih seznaniti z vsemi dejstvi, ki bi jih bilo treba predložiti v njegovi obrambi.“¹⁴ Poleg tega je tudi „bistveno, da se obtožencu sodi pred posebnim sodiščem, ki lahko v celoti in ustrezno upošteva obtoženčeve omejitve ter ustrezno prilagodi postopek.“¹⁵

Podobno je Sodišče v zadevi *Sahin proti Nemčiji* v zvezi s skrbništvom sklenilo, da „bi pretiravali, če bi trdili, da morajo domača sodišča vedno zaslišati otroka, kadar gre za vprašanje stikov s staršem, ki mu skrbništvo ni bilo dodeljeno, vendar pa je to vprašanje odvisno od posebnih okoliščin posamezne zadeve, ustrezno pa je treba upoštevati tudi starost in zrelost zadevnega otroka.“¹⁶

V še eni zadevi v zvezi s skrbništvom, *Hokkanen proti Finski*, pa je Sodišče presodilo, da je 12-letna deklica „dovolj zrela, da se lahko upoštevajo njena mnenja, in da se stiki zato ne smejo dovoliti v nasprotju z njenimi željami.“¹⁷

B. Otrokove koristi

- 36.** Otrokove koristi bi morale biti na prvem mestu v vseh zadevah, v katerih so udeleženi otroci. Okoliščine je treba ustrezno oceniti. Te smernice podpirajo razvoj multidisciplinarnih metod za oceno otrokovih koristi, pri tem pa priznavajo, da gre za kompleksno zadevo. Ta ocena je toliko težja, kadar je treba te koristi uravnovesiti s koristmi drugih udeleženih strank, kot so drugi otroci, starši, žrtve itd. To bi bilo treba opraviti na strokoven način in od primera do primera.
- 37.** Otrokove koristi je treba vedno upoštevati skupaj z drugimi pravicami otrok, na primer pravico do izjave, pravico do zaščite pred nasiljem, pravico, da ostanejo skupaj s starši, itd.¹⁸ Celovit pristop mora biti pravilo.
- 38.** Neverjetno je, kako redko se uporablja načelo „koristi“ v zadevah mladoletniškega prava za razliko od zadev družinskega prava. V številnih državah članicah Sveta Evrope je mogoče opaziti zaskrbljujoč trend v smeri k obravnavanju mladih storilcev kaznivih dejanj kot odraslih.¹⁹ Popolnoma samoumevno je, da je treba spoštovati pravice vseh otrok, vključno s pravicami tistih, ki so prekršili zakon. Strogo kaznovalen pristop ni skladen z vodilnimi načeli mladoletniškega prava, ki so določena v členu 40 Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah.²⁰ Ukrepi, ki so bolj socialno-pedagoške narave, so precej bolj v skladu s tem instrumentom in so se tudi v praksi izkazali za bolj učinkovite.²¹

14. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (četrti oddelek) z dne 15. junija 2004 v zadevi *S.C. proti Združenemu kraljestvu*, št. 60958/00, točka 29.

15. Evropsko sodišče za človekove pravice, *ibid.*, točka 35.

16. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (veliki senat) z dne 8. julija 2003 v zadevi *Sahin proti Nemčiji*, št. 30943/96, točka 73.

17. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (senat) z dne 23. septembra 1994 v zadevi *Hokkanen proti Finski*, št. 19823/92, točka 61.

18. Praktični predlogi so navedeni v Smernicah UNHCR o določanju otrokovih koristi, 2008 (www.unhcr.org/refworld/docid/148480c342.html).

19. Glej T. Hammarberg (www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints) (2009).

20. Splošna pripomba št. 10 o otrokovih pravicah v mladoletniškem pravu (CRC/C/GC/10, 25. april 2007), točka 71. Glej tudi Priporočilo Odbora ministrov št. R(87)20 o odzivih družbe na mladoletniško prestopništvo.

21. Splošna pripomba št. 10 o otrokovih pravicah v mladoletniškem pravu (CRC/C/GC/10, 25. april 2007).

V več družinskih zadevah je Evropsko sodišče za človekove pravice navedlo, da bi domača sodišča morala težko vprašanje otrokovih koristi oceniti na podlagi utemeljenega, neodvisnega in aktualnega psihološkega izvedenskega mnenja ter da bi otroka v zadevah, povezanih z dostopom, bivališčem in skrbništvom, morala – če je to možno ter v skladu z njegovo zrelostjo in starostjo – zaslišati psiholog in sodišče.²²

V zadevi *Bronda proti Italiji* je bilo odločeno, da koristi otroka prevladajo nad koristmi drugih udeleženih strank: „[...] medtem ko je treba med koristmi otroka S., če bi ostal pri svojih rejnikih, in koristmi njegove biološke družine, če bi S. prišel živeti k njim, vzpostaviti pravično ravnovesje, Sodišče posebno težo pripisuje prevladujočim koristim otroka, ki je – danes štirinajst let star – ves čas vztrajal pri tem, da ne želi zapustiti doma svojih rejnikov. V tej zadevi koristi otroka S. prevladajo nad koristmi njegovih starih staršev.“²³

Podobno izjavo je Sodišče podalo tudi v že omenjeni zadevi *Sahin proti Nemčiji*: „Člen 8 zahteva, da domači organi vzpostavijo pravično ravnovesje med otrokovimi koristmi in koristmi staršev ter da v tem procesu poseben pomen pripišejo otrokovim koristim, ki lahko glede na svojo naravo in resnost prevladajo nad koristmi staršev. Starši predvsem ne morejo biti upravičeni na podlagi člena 8 do takšnih ukrepov, ki bi lahko škodili otrokovemu zdravju in razvoju.“²⁴

V zadevi *Pini in drugi proti Romuniji*, v kateri je šlo za posvojitev, je Sodišče sprejelo odločitev ob upoštevanju otrokovega nasprotovanja, da ga posvoji tuja družina: „v takšnih zadevah [...] lahko otrokove koristi glede na svojo naravo in resnost prevladajo nad koristmi starša.“²⁵

22. Prim. zlasti sodbo Evropskega sodišča za človekove pravice (veliki senat) z dne 13. julija 2000 v zadevi *Elsholz proti Nemčiji*, št. 25735/94, točka 53, in sodbo z dne 8. julija 2003 v zadevi *Sommerfeld proti Nemčiji*, št. 31871/96, točke 67–72. Glej tudi delno odklonilno ločeno mnenje sodnika Ressa, ki sta se mu pridružila sodnika Pastor Ridruejo in Türmen, v zadevi *Sommerfeld proti Nemčiji* (*ibid.*), točka 2.

23. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (senat) z dne 9. junija 1998 v zadevi *Bronda proti Italiji*, št. 22430/93, točka 62.

24. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (veliki senat) z dne 8. julija 2003 v zadevi *Sahin proti Nemčiji*, št. 30943/96, točka 66.

25. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (drugi oddelek) z dne 22. junija 2004 v zadevi *Pini in drugi proti Romuniji*, št. 78028/01 in 78030/01, točka 155.

C. Dostojanstvo

39. Spoštovanje dostojanstva je temeljna zahteva s področja človekovih pravic, ki je podlaga številnih veljavnih pravnih aktov.²⁶ Čeprav so v tem okviru relevantne različne določbe Smernic Združenih narodov za sodne postopke v zadevah v zvezi z otroki, žrtvami in pričami kaznivih dejanj, bi bilo treba posebno pozornost nameniti trditvi, da je „vsak otrok edinstveno in dragoceno človeško bitje in da je zato treba spoštovati in ščititi njegovo osebno dostojanstvo, posebne potrebe, koristi in zasebnost.“²⁷

40. V besedilu C.2 se ponovi določba iz člena 3 EKČP.

D. Zaščita pred diskriminacijo

41. Načelo, ki je uveljavljeno v mednarodnem pravu s področja človekovih pravic, je tudi prepoved diskriminacije. Člen 2 Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah je eno od temeljnih načel. Besedilo D.1 omenja več znanih podlag diskriminacije.

42. V zvezi s posebnim vprašanjem „rase“ Komisija Sveta Evrope za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI) v svojem Splošnem političnem priporočilu št. 7 o nacionalni zakonodaji za boj proti rasizmu in diskriminaciji navaja naslednje: „Ker vsi ljudje sodijo v isto vrsto, ECRI zavrača teorije o obstoju različnih „ras“. Vendar pa ECRI v tem priporočilu ta pojem uporablja zato, da bi zagotovila, da tiste osebe, ki na splošno in zmotno veljajo za pripadnike „druge rase“, ne bodo prikrajšane za zaščito, ki jo zagotavlja zakonodaja.“

43. V tem smislu bi posebno zaščito mogoče potrebovale nekatere kategorije posebno ranljivih otrok. Besedilo navaja nekatere izmed teh kategorij, vendar pa seznam ni izčrpen, saj ni mogoče izključiti drugih podlag diskriminacije.

26. Glej na primer preambulo Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah ter preambulo in odstavek 1 člena 40 Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah.

27. Smernice Združenih narodov za sodne postopke v zadevah v zvezi z otroki, žrtvami in pričami kaznivih dejanj (ECOSOC Res 2005/20, 22. julij 2005), I, III.8.a in I.6.

44. Druga pomembna dejavnika diskriminacije na področju otrokovih pravic sta starost in sposobnost. Zelo majhni otroci ali otroci, ki niso v celoti sposobni uresničevati svojih pravic, so prav tako imetniki pravic. Za te otroke je treba razviti alternativne sisteme zastopanja, da bi se izognili diskriminaciji.

E. Pravna država²⁸

45. Nekaj elementov pojma „pravne države“²⁹ je poudarjenih v E.1 in E.2, ne da bi se pri tem poskušalo ta pojem opredeliti. Na celotno besedilo vpliva mnenje Sodišča, da „je pravna država kot eno temeljnih načel demokratične družbe sestavni del vseh členov Konvencije.“³⁰ Zato se mora vpliv tega načela občutiti v vseh postopkih, v katerih so udeleženi otroci.
46. Načelo pravne države med drugim vzpostavlja temeljno načelo, da so vsi dolžni spoštovati jasno določene in javno objavljene zakone ter da imajo izvršljive pravice. To načelo se uporablja ne glede na starost, zato se od držav članic pričakuje, da spoštujejo in podpirajo temeljne pravice vseh ljudi, tudi otrok. Uporaba načela pravne države v zvezi z otroki med drugim zahteva izvrševanje pravice do domneve nedolžnosti in pravice do poštenega sojenja, vključno z neodvisno pravno pomočjo, učinkovitim dostopom do odvetnika ali drugih institucij ali subjektov, ki so v skladu z nacionalno zakonodajo odgovorni za varstvo otrokovih pravic.
47. Za otroke sta načeli *nullum crimen sine lege* in *nulla poena sine lege* prav tako veljavni kot za odrasle in predstavljata temelj sistema kazenskega prava v demokraciji³¹. Vendar pa pri obravnavi antisocialnega – vendar ne tudi kaznivega – vedenja otrok obstaja v nekaterih državah

28. Glej tudi poročilo sodne pisarne Evropskega sodišča za človekove pravice z naslovom „Dostop otrok do sodnega varstva – Poseben poudarek na dostopu otrok do Evropskega sodišča za človekove pravice“ (*Access of children to justice – Specific focus on the access of children to the European Court of Human Rights*) in sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice, povezano z dostopom otrok do nacionalne sodne prakse, v Zbirki besedil o otrokom prijaznem pravosodju (*Compilation of texts related to child-friendly justice*), Generalni direktorat za človekove pravice in pravne zadeve, 2009, str. 11–19.

29. Brian Z. Tamanaha to zamisel najde že pri Aristotlu: „Bolje, da vlada pravna država kot državljani“, in nadaljuje: „tako bodo tudi varuhi zakonov spoštovali zakone.“ Povzeto iz dela Tom Bingham: *Pravna država (The Rule of Law)*, Allen Lane, Penguin Group, 2010, str. 3.

30. *Ukrajina-Tyumen proti Ukrajini*, št. 22603/02, točka 49, 22. november 2007.

31. EKČP, člen 7, Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah, člen 40(2)(a).

članicah trend, da se uporabijo pretirani ukrepi, vključno z odvzemom prostosti. Pod pretvezo zaščite družbe pred antisocialnim vedenjem so otroci vključeni v sheme ukrepov na način, ki v zvezi z odraslimi ne bi bil sprejemljiv. Standardna pravna jamstva, kot je dokazno breme na strani države in pravica do poštenega sojenja, niso vedno prisotna. V mnogih državah se temeljna pravna načela v kazenskih zadevah za otroke ne uporabljajo v tolikšni meri kot za odrasle. Otroci se še vedno kaznujejo za tako imenovane „statusne“ delikte (dejanja, ki v zakonu niso opredeljena kot kazniva in za katera odrasli ne bi bili kaznovani).³²

48. Da bi se načelo pravne države učinkovito in ustrezno upoštevalo zlasti v zvezi z otroki, se od držav članic v okviru E.3 zahteva, da uvedejo oziroma ohranijo neodvisne in učinkovite pritožbene mehanizme, pri tem pa upoštevajo njihovo ustreznost starosti in razumevanju otrok.

IV. Otrokom prijazno pravosodje pred, med in po sodnem postopku

A. Splošni elementi otrokom prijaznega pravosodja

49. Navedeni elementi otrokom prijaznega pravosodja se nanašajo na vse možne akterje v sodnih postopkih ali zunaj njih in se uporabljajo ne glede na otrokov status; uporabljajo se tudi za posebne skupine posebno ranljivih otrok.

1. Informacije in svetovanje

50. V vsakem posameznem primeru bi bilo treba vse od prvega stika s pravosodnim sistemom in nato na vsakem posameznem koraku otroku zagotoviti vse ustrezne in potrebne informacije.³³ Ta pravica velja tako za otroke žrtve, domnevne storilce kaznivih dejanj ali kakor koli drugače udeležene ali prizadete stranke.³⁴ Čeprav zagotovitev

32. Glej CRIN „Poročilo o statusnih kaznivih dejanjih“ na strani http://www.crin.org/docs/Status_Offenses_doc_2_final.pdf.

33. To je pomembna naloga varuhov otrokovih pravic in organizacij s področja otrokovih pravic.

34. Ta pravica je zajeta v številnih instrumentih, kot so Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah (člen 13(1), člen 37(d), člen 40(2)(b)(ii) in člen 42), Smernice Združenih narodov za sodne postopke v zadevah v zvezi z otroki, žrtvami in pričami kaznivih dejanj (ECOSOC Res 2005/20, 22. julij 2005, VII) in Evropska konvencija o izvajanju otrokovih pravic (ETS št. 160, člen 3).

informacij na samem začetku otrokovega stika s pristojnimi organi ni vedno mogoča, bi bilo to treba storiti čim prej. Vendar lahko pride do okoliščin, v katerih se informacije otrokom ne bi smele zagotoviti (kadar je to v nasprotju z njihovimi koristmi).

51. Otroci morajo biti obveščeni o svojih pravicah³⁵, a tudi o instrumentih, ki jih lahko uporabijo, da bi svoje pravice dejansko uveljavili ali jih branili, kjer je to potrebno.³⁶ To je prvi pogoj za varstvo teh pravic. Smernica 1 v delu IV.A.1 določa podroben, vendar ne izčrpen, seznam informacij, ki bi jih morali prejeti otroci in njihovi starši.
52. Lahko se zgodi, da otroci ne prejmejo objektivnih in izčrpnih informacij. Starši jim mogoče ne povejo vseh ustreznih informacij, poleg tega so lahko dane informacije pristranske. Zato je vloga odvetnikov otrok, varuhov pravic in pravnih služb za otroke zelo pomembna.
53. Smernica 2 ponovno potrjuje pravico otrok do prejemanja informacij in nasvetov v jeziku, ki ga razumejo, in v skladu z njihovo starostjo, zrelostjo in sposobnostmi.
54. Informacije o procesnem sistemu vključujejo potrebo po podrobnih informacijah o tem, kako se bo postopek izvajal, kakšna bosta položaj in vloga otroka, kako bo potekalo zaslišanje, kakšni bodo pričakovana časovna razporeditev, pomen in vpliv vseh izpovedb, posledice določenih dejanj itd. Otroci morajo razumeti, kaj se dogaja, kako bi se stvari lahko ali kako se bodo razvijale, kakšne možnosti imajo in kakšne so posledice teh možnosti. Obveščeni morajo biti o možnih alternativah postopkom. V nekaterih primerih bi mediacija lahko bila ustrežnejša od sodnega postopka, medtem ko lahko v drugih okoliščinah zatekanje k sodišču nudi otroku več jamstev. Otroku je treba jasno razložiti različne posledice takšne izbire, da bi lahko sprejel dobro odločitev na podlagi informacij, četudi ni nujno, da je otrok v vsakem primeru tisti, ki odločitev sprejme. Te informacije se lahko zagotovijo tudi s pomočjo vrste različnih otrokom prijaznih gradiv, ki vsebujejo ustrezne pravne informacije (smernica 4).

35. Člen 42 Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah.

36. To ne bi smelo biti omejeno samo na strogo pravne informacije, temveč bi moralo vključevati na primer tudi informacije o varuhu človekovih pravic ali drugih službah za otroke.

55. Smernica 5 uvaja obveznost takojšnje in neposredne zagotovitve informacij o vseh obtožbah zoper otroka tako otroku kot staršem ter o pravicah, ki jih otrok v takšnih primerih uživa. Otroka je treba seznaniti tudi z odločitvami tožilstva, ustreznim potekom dogodkov po sojenju in o tem, kako bo odločeno v zadevi. Zagotoviti je treba tudi informacije o možnih pritožbenih mehanizmi, razpoložljivih sistemih pravne pomoči, zastopanju ali drugih možnih nasvetih, do katerih bi lahko bili upravičeni. Kadar se izreče sodba, mora biti tako obrazložena, da jo otrok v celoti razume. To je še pomembneje v primeru otrok s posebnimi učnimi potrebami ali nizko stopnjo pismenosti.³⁷
56. V primerih čezmejnega civilnega prava in družinskih sporov bi bilo treba otroku glede na njegovo zrelost in razumevanje zagotoviti strokovne informacije v zvezi z dostopom do sodnega varstva v različnih jurisdikcijah ter posledicami postopkov na njegovo življenje. Otroci se soočajo s posebnimi izzivi, kadar gre za daljše obdobje družinskih sporov oziroma zlorab.

V zadevah V. proti Združenemu kraljestvu in T. proti Združenemu kraljestvu je Sodišče ugotovilo, da učinkovita udeležba v sodni dvorani predpostavlja, da obtoženec v celoti razume naravo sodnega postopka, vključno s pomenom vseh kazni, ki bi lahko bile izrečene. Zato morajo mladoletne obtožence v vseh primerih zastopati izkušeni odvetniki, ki imajo izkušnje pri delu z otroki.³⁸

V nekaterih državah članicah Sveta Evrope so otrokom in mladim na voljo zasebne ali subvencionirane službe, pri katerih lahko pridobijo informacije o otrokovih pravicah na splošno ali temeljne informacije o pravnih vprašanjih v zvezi z njihovim primerom ali okoliščinami. Nekatere države članice, kot sta Belgija in Nizozemska, imajo „točke za otrokove pravice“³⁹, ki lahko otroke napotijo k odvetniku, jim ponudijo pomoč pri izvrševanju njihovih pravic (na primer pri pisanju sodniku, da jim omogoči izjavo v zadevi) itd.

37. Informacije bo mogoče treba prevesti v jezik, ki ga otrok razume (tuj jezik, Braillovo pisavo ali drugo), tako kot v primeru odraslih, formalno pravno terminologijo pa je treba pojasniti tako, da lahko otrok v celoti razume njen pomen.

38. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (veliki senat) z dne 16. decembra 1999 v zadevi T. proti Združenemu kraljestvu, št. 24724/94, točka 88, in sodba z dne 16. decembra 1999 v zadevi V. proti Združenemu kraljestvu, št. 24888/94, točka 90.

39. „Kinderrechtswinkel“ v mestih Gent in Brugge ter „Service Droits des jeunes“ v večini večjih mest francosko govoreče skupnosti v Belgiji.

2. Varstvo zasebnega in družinskega življenja

57. V skladu z več instrumenti je treba otrokom zagotoviti anonimnost in varstvo osebnih podatkov v zvezi z množičnimi mediji.⁴⁰ V tem smislu je treba posebej omeniti Konvencijo Sveta Evrope o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov (ETS št. 108),⁴¹ ki navaja niz splošno sprejetih standardov zlasti v zvezi z zbiranjem in obdelavo podatkov ter kakovostjo podatkov. Tako kot v primeru EKČP otroci uživajo vse pravice iz te konvencije, čeprav se ne nanaša izrecno na otrokove pravice. Poleg tega člen 6 konvencije določa posebne zaščitne ukrepe v primeru občutljivih podatkov, kot so osebni podatki v zvezi s kazenskimi obsodbami. Druge kategorije podatkov bi lahko kot občutljive opredelila nacionalna zakonodaja ali pa bi jih za takšne šteli javni organi, kar bi omogočalo boljše varstvo otrokove zasebnosti. En instrument⁴² na primer navaja naslednje kategorije: disciplinske postopke, evidentiranje primerov nasilja, zdravstvena obravnava v šoli, predstavitev šol, posebno izobraževanje za invalide in socialna pomoč za učence iz revnih družin.

58. V svoji splošni pripombi št. 10 o otrokovih pravicah v mladoletniškem pravu⁴³ Odbor Združenih narodov za otrokove pravice med drugim priporoča postopke ob izključitvi javnosti, ohranjanje zaupnosti posnetkov, sprejemanje sodb, ki ne bodo razkrivale otrokove identitete, itd. Sodišče vključuje možnost, da se zadeve obravnavajo za zaprtimi vrati, kadar je to v korist otroka ali je potrebno za varstvo njegove zasebnosti⁴⁴, smernica 9 pa države članice opozarja na to dobro prakso. To načelo pa bi bilo treba uskladiti z načelom prostega dostopa do sodnih postopkov, ki obstaja v številnih državah članicah.

40. Na primer člen 11(3) Konvencije o ukrepanju proti trgovini z ljudmi (CETS št. 197) obravnava zasebnost in varuje osebne podatke, države pa poziva, da sprejmejo regulativne ukrepe za tisk. Smernice Združenih narodov za sodne postopke v zadevah v zvezi z otroki, žrtvami in pričami kaznivih dejanj (ECOSOC Res 2005/20, 22. julij 2005), točka X, 27, navajajo: „Podatke v zvezi z vključenostjo otrok v sodni postopek bi bilo treba zavarovati. To je mogoče doseči z ohranjanjem zaupnosti in omejitvijo razkrivanja informacij, ki bi lahko pripeljale do identifikacije otroka, ki je žrtev ali priča v sodnem postopku.“ To je opisano tudi v Standardnih minimalnih pravilih Združenih narodov o kazenskem pravosodju za mladoletnike (Pekinska pravila, 1985, člen 8): „Pravica mladoletnikov do zasebnosti se spoštuje na vseh ravneh, da objava ali postopek označevanja ne bi mladoletnikom povzročila škode. Načeloma se ne smejo objaviti nobene informacije, ki bi lahko pripeljale do identifikacije mladoletnega storilca kaznivega dejanja.“

41. Ta instrument je globalnega pomena, saj je odprt za pristop držav, ki niso članice Sveta Evrope, če njihova zakonodaja izpolnjuje zahteve konvencije.

42. Mnenje št. 2/2009 delovne skupine EU za varstvo podatkov o varstvu osebnih podatkov otrok (Splošne smernice in poseben primer šol).

43. Splošna pripomba št. 10 o otrokovih pravicah v mladoletniškem pravu (CRC/C/GC/10, 25. april 2007).

44. Poslovnik Evropskega sodišča za človekove pravice, člen 63.

59. Drugi možni načini varstva zasebnosti v medijih so med drugim zagotavljanje anonimnosti ali določitev psevdonima, uporaba zaščitnih sten ali naprav za popačenje glasu, odstranitev imen in drugih elementov, ki lahko vodijo k identifikaciji otroka, iz vseh dokumentov, prepoved vseh oblik beleženja (fotografije, zvočni zapisi, video posnetki) itd.

60. Države članice imajo v zvezi s tem pozitivne obveznosti. Smernica 7 ponavlja, da je spremljanje pravno zavezujočih ali strokovnih kodeksov ravnanja na področju tiska temeljnega pomena glede na dejstvo, da je vsakršna škoda, do katere pride po objavi imen oziroma fotografij, pogosto nepopravljiva.

61. Čeprav načelo, v skladu s katerim morajo osebno določljive informacije biti nedostopne splošni javnosti in tisku, ostaja vodilno, lahko pride do primerov, v katerih bi lahko otroku izjemoma koristilo, če bi se primer razkril ali celo razširil v javnost, na primer ko gre za ugrabitev otroka. Prav tako bi pri tej zadevi lahko javno razkritje koristilo za spodbujanje zagovorništva ali ozaveščanje.

62. Vprašanje zasebnosti je posebej pomembno pri nekaterih ukrepih, namenjenih obravnavi antisocialnega vedenja otrok. Izvajanje tako imenovanih odredb o antisocialnem vedenju (Anti-Social Behaviour Order – ASBO) v Združenem kraljestvu, vključno s politiko „zasramovanja“ (naming and shaming), na primer kaže, da se v takšnih primerih osebni podatki javnosti vedno ne prikrivajo. Smernica 10 uvaja strogo obveznost v tem smislu za vse strokovnjake, ki delajo z otroki, razen kadar obstaja tveganje, da bi to otroku lahko škodovalo (glej člen 12 Konvencije Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo, CETS št. 201).

V zadevi *B. in P. proti Združenemu kraljestvu* je Sodišče odločilo, da so postopki v zvezi s prebivališčem otrok po razvezi ali ločitvi glavni primeri zadev, v katerih je lahko izključitev tiska in javnosti upravičena, da bi se zavarovala zasebnost otroka in drugih strank ter preprečilo oškodovanje interesov pravičnosti.⁴⁵

45. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice z dne 24. aprila 2001 v zadevi *B. in P. proti Združenemu kraljestvu*, št. 36337/97 in 35974/97, točka 38.

Poleg tega je Sodišče v zadevi *V. proti Združenemu kraljestvu* navedlo: „Iz tega sledi, da bi bilo v zvezi z majhnim otrokom, obtoženim hudega kaznivega dejanja, ki priteguje veliko pozornost medijev in javni interes, treba opraviti zaslišanje na način, ki bi v največji možni meri zmanjšal otrokove občutke strahu in zavor.“⁴⁶

V že omenjenih zadevah *V. proti Združenemu kraljestvu* in *T. proti Združenemu kraljestvu*, v katerih je šlo za kazenski postopek proti dvema dečkoma, ki sta umorila majhnega otroka, je Sodišče med drugim navedlo: „[...] pomembno je, da se otrok, ki je obtožen kaznivega dejanja, obravnava na način, pri katerem se v celoti upošteva otrokova starost, zrelost ter intelektualne in čustvene sposobnosti, ter da se sprejmejo ukrepi, ki bodo povečali njegovo sposobnost razumevanja postopkov in udeležbe v njih.“⁴⁷ Poleg tega je navedlo, da „iz tega sledi, da je v zvezi z majhnim otrokom, obtoženim hudega kaznivega dejanja, ki priteguje veliko pozornost medijev in javni interes, treba opraviti zaslišanje na način, ki bi v največji možni meri zmanjšal otrokove občutke strahu in zavor.“⁴⁸

3. Varnost (posebni preventivni ukrepi)

- 63.** Te smernice v zvezi z otroki žrtvami izhajajo iz načel, vsebovanih v Smernicah Združenih narodov za sodne postopke v zadevah v zvezi z otroki, žrtvami in pričami kaznivih dejanj,⁴⁹ in Konvenciji o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo, ki poziva k zagotavljanju varnosti otrok, njihovih družin in prič, ki nastopajo v njihovem imenu, pred ustrahovanjem, maščevanjem in ponovno viktimizacijo.⁵⁰

46. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (veliki senat) z dne 16. decembra 1999 v zadevi *V. proti Združenemu kraljestvu*, št. 24888/94, točka 87.

47. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (veliki senat) z dne 16. decembra 1999 v zadevi *T. proti Združenemu kraljestvu*, št. 24724/94, točka 84, in sodba v zadevi *V. proti Združenemu kraljestvu*, št. 24888/94, točka 86.

48. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (veliki senat) z dne 16. decembra 1999 v zadevi *T. proti Združenemu kraljestvu*, št. 24724/94, točka 85, in sodba v zadevi *V. proti Združenemu kraljestvu*, št. 24888/94, točka 87.

49. Smernice Združenih narodov za sodne postopke v zadevah v zvezi z otroki, žrtvami in pričami kaznivih dejanj (ECOSOC Res 2005/20, 22. julij 2005).

50. Člen 31(1)(f).

- 64.** Smernica 11 opozarja, da bi bilo treba otroke, zlasti ranljive, zaščititi pred vsemi oblikami škodovanja. Izhaja iz številnih tovrstnih veljavnih določb.
- 65.** Nekatero državo članico so uvedle preverjanje osebja v službah, ki delajo na področju varstva otrok, kot priporočila smernica 12, to preverjanje pa vsebuje pregled kazenskih evidenc in predhodne ukrepe, ki jih je treba sprejeti, kadar gre za sum, da je oseba storila kaznivo dejanje zoper otroka. Pri tem je seveda treba spoštovati domnevo nedolžnosti in neodvisnost pravosodnega sistema.
- 66.** Smernica 13 opozarja na temeljno načelo posebne potrebe po zaščiti v primerih, kadar je domnevni storilec kaznivega dejanja eden od staršev, drug član družine ali primarni skrbnik.

4. Usposabljanje strokovnjakov

- 67.** V skladu s smernico 14 morajo vsi strokovnjaki, ki delajo z otroki (policija, odvetniki, sodniki, mediatorji, socialni delavci in drugi strokovni delavci), opraviti usposabljanje na področju komunikacijskih veščin, uporabe otrokom prijaznega jezika in razvoja znanja s področja otroške psihologije. Vendar jih ima le malo izkušnje na področju otrokovih pravic in procesnih zadev v tem okviru.
- 68.** Otrokove pravice bi lahko bile in bi tudi morale biti del učnega načrta v šolah in na znanstvenih področjih v okviru višjega izobraževanja (pravo, psihologija, socialno delo, usposabljanje policije itd.). To bi moralo vključevati podrobnosti s področja otrokovih pravic in zakonodaje, ki se nanaša na vprašanja, povezana z otroki, kot so družinsko pravo, mladoletniško pravo, azilno in imigracijsko pravo itd. Države članice se spodbujajo, da organizirajo posebne tečaje usposabljanja.
- 69.** Zgoraj navedena konferenca v Toledu (glej točko 6) je sprejela sklep: „Vsi strokovnjaki – zlasti sodniki, psihologi in odvetniki –, ki se na področju pravosodja ukvarjajo z otroki, bi morali prejeti ustrezne informacije o ustreznih tehnikah izvajanja razgovorov, se z njimi seznanjati in se o njih usposablјati.“⁵¹

51. www.coe.int/t/dghl/standardsetting/children/Toledoconference_en.asp.

Flamska odvetniška zbornica in njena komisija za mlade odvetnike že več let svojim članom nudi dveletni tečaj na temo otrokovih pravic. Pravne informacije dopolnjuje osnovno usposabljanje na področju otroške psihologije in razvoja ter praktično usposabljanje, kot je komunikacija z otroki. Udeležba na vseh tečajih je obvezna za pridobitev spričevala „mladi odvetnik“. Leta 2010 se je usposabljal približno 400 mladih odvetnikov.⁵²

5. Multidisciplinarni pristop

- 70.** Celotno besedilo smernic, zlasti pa smernic 16 do 18, spodbuja države članice k okrepitvi interdisciplinarnega pristopa pri delu z otroki.
- 71.** V zadevah, v katerih so udeleženi otroci, bi morali sodniki in drugi pravni strokovnjaki prejeti podporo in nasvete drugih strokovnjakov iz različnih disciplin, kadar sprejemajo odločitve, ki bodo neposredno ali posredno vplivale na sedanje ali prihodnje dobro počutje otroka, na primer pri oceni otrokovih koristi, možnih škodljivih vplivov postopka na otroka itd.
- 72.** Multidisciplinarni pristop je še zlasti potreben pri otrocih, ki so v navzkrižju z zakonom. Obstoječe in vedno večje razumevanje psihologije otrok, njihovih potreb, vedenja in razvoja se ne deli vedno v zadostni meri s strokovnjaki na področju kazenskega pregona.

Na Islandiji, Norveškem in Švedskem se primeri zlorab in nasilja lahko obravnavajo v tako imenovanih „hišah otrok“. Strokovnjaki iz socialnih služb, strokovnjaki s področja forenzične medicine, pediatri, policija in tožilstvo sodelujejo predvsem v začetnih fazah policijske preiskave ali preiskave, ki jo izvajajo socialne službe. Skupaj organizirajo in razdeljujejo različne naloge, ki jih je treba opraviti. Razgovori z zadevnimi otroki potekajo v teh hišah, pri čemer je možno zagotoviti, da razgovor posluša tretja oseba prek video povezave v sosednjem prostoru. Notri so tudi prostori za zdravstvene preglede in svetovanje.

52. Več informacij (v flamščini) ja na voljo na www.jeugdadvocaat.be.

6. Odvzem prostosti

- 73.** Posebno pozornost bi bilo treba nameniti načinu obravnave pridržanih otrok glede na njihovo ranljivost. Praktični ukrepi za pridržanje otrok so predlagani v številnih instrumentih Sveta Evrope, na primer v Priporočilu CM/Rec(2008)11 o evropskih pravilih za mladoletne storilce kaznivih dejanj, ki so jim naložene sankcije ali ukrepi, ali v standardih Evropskega odbora za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja.⁵³ Kot je navedeno v prvem instrumentu, si je treba posebej prizadevati, da bi se izognili priporu v predkazenskem postopku. Mednarodni organi za otrokove pravice so zelo kritični glede njegove uporabe in si prizadevajo za njeno zmanjšanje.⁵⁴ Vendar pa bi pripor v predkazenskem postopku v nekaterih primerih lahko še vedno bil potreben, na primer da bi se izognili tveganju nedovoljenega poseganja v dokaze, vplivanja na priče ali kadar gre za koluzijsko nevarnost ali begosumnost itd.
- 74.** Ker obstajajo že številni standardi o pravicah mladoletnikov, ki jim je bila odvzeta prostost⁵⁵, jih v teh smernicah ni treba ponavljati. Glavno načelo je, da se pri odvzemu prostosti ne sme omejiti nobena druga otrokova pravica razen pravice do prostosti. Kot je jasno določeno v smernicah 19 in 20, se je treba vsem oblikam odvzema prostosti, vključno s priporom, v največji možni meri izogibati in morajo biti skrajni ukrep, ki se uporablja čim krajši čas in je omejen na hude primere.⁵⁶ To je ključna pravna obveznost. Poleg tega je splošno znano, da pripor ne zmanjša tveganja povratništva.
- 75.** Kot je že navedeno, oddelki o odvzemu prostosti in policiji ne vsebujejo izčrpnega seznama pravic in jamstev, temveč predstavljajo absolutni minimalni obseg pravic, ki bi jih morali otroci uživati. V tem smislu je treba razumeti smernico 21.

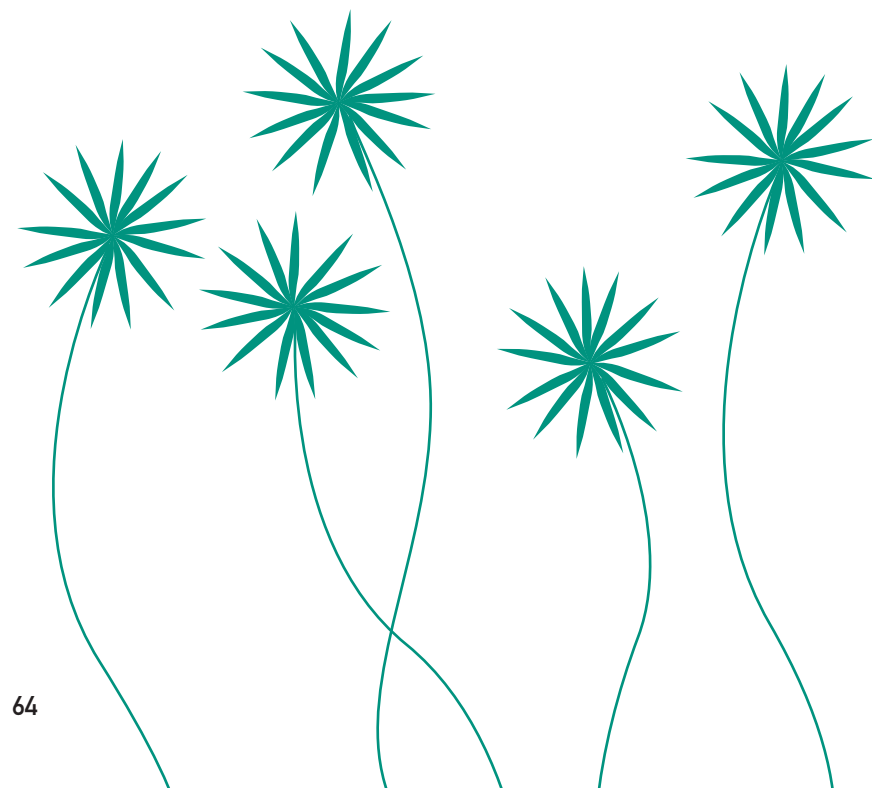
53. Standardi CPT (CPT/inf/E (2002) 1, Rev 2009 na <http://www.cpt.coe.int/en/docsstandards.htm>).

54. Glej na primer sklepne ugotovitve za Belgijo: „Odbor priporoča, da naj država pogodbenica: [...] (c) [...] v skladu s členom 37 Konvencije zagotovi, da se odvzem prostosti uporabi samo kot skrajni ukrep in za najkrajši možen čas, da se v celoti spoštujejo zagotovila za pošten postopek in da osebe, mlajše od 18 let, niso priprte skupaj z odraslimi.“ (CRC/C/15/Add. 178, točka 32, c, 13. junij 2002).

55. Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah, člena 37 in 40.

56. Priporočilo Odbora ministrov CM/Rec(2008)11, točka 59.1.

- 76.** Vprašanje, ali pridržati otroke skupaj z odraslimi ali ne, ni novo. V nekaterih zadevah, kot so tiste, v katerih so udeleženi dojenčki, bi lahko bilo v otrokovo korist, da se ga ne loči od pridržanega starša, prav tako pa otrok pridržanih priseljencev ne bi smeli ločevati od njihove družine. Več držav članic Sveta Evrope meni, da bi v večjih, redko naseljenih območjih, izjemoma bilo v otrokovo korist, če bi bil pridržan v prostorih za odrasle (kar bi olajšalo obiske staršev, ki na primer živijo tudi več sto kilometrov daleč). Vendar morajo biti organi, ki izvajajo pridržanje, v takšnih primerih še posebej pozorni, da bi preprečili zlorabo otrok s strani odraslih.
- 77.** Odbor Združenih narodov za otrokove pravice pa se je zelo jasno izrekel o tem vprašanju na podlagi člena 37(c) Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah. Zgoraj navedeno Priporočilo CM/Rec(2008)11 navaja tudi, da mladoletniki ne smejo biti pridržani v zavodih za odrasle, temveč v zavodih, ki so ustanovljeni posebej zanje.
- 78.** Več sklicev opozarja na to, da smernice veljajo za otroke, ki prosijo za azil, in da bi bilo treba posebno pozornost nameniti tej posebno ranljivi skupini; mladoletnikom brez spremstva, ki so prosilci za azil ali ne, se prostost ne bi smela odvzeti samo zato, ker nimajo stalnega prebivališča (smernica 22).

V zadevi *Guvec proti Turčiji* je Sodišče ponovilo svoje pripombe o predolghih obdobjih pripora. Izrecno je navedlo: „V najmanj treh sodbah v zvezi s Turčijo je Sodišče izrazilo pomisleke v zvezi s prakso pridržanja otrok v predkazenskem postopku (glej *Selçuk proti Turčiji*, št. 21768/02, točka 35, 10. januar 2006; *Koşti in drugi proti Turčiji*, št. 74321/01, točka 30, 3. maj 2007; zgoraj navedena zadeva *Nart proti Turčiji*, št. 20817/04, točka 34) in ugotovilo kršitve člena 5(3) Konvencije tudi pri trajanju pripora, ki je bistveno krajše od časa, ki ga je v priporu preživel pritožnik v tej zadevi. Na primer, v zadevi *Selçuk* je pritožnik preživel v priporu v predkazenskem postopku približno štiri mesece, ko je bil star 16 let, v zadevi *Nart* pa je pritožnik preživel v priporu 48 dni, ko je bil star 17 let. V tej zadevi je bil pritožnik priprt od svojega 15. leta in je bil v priporu v predkazenskem postopku več kot štiri leta in pol. Glede na navedeno Sodišče meni, da je trajanje pripora pritožnika bilo predolgo in da gre za kršitev člena 5(3) Konvencije.“⁵⁷

B. Otrokom prijazno pravosodje pred sodnim postopkom

- 79.** Zapleteno, vendar pomembno vprašanje je vprašanje najnižje starosti za kazensko odgovornost. Ta starost sega v državah članicah Sveta Evrope od komaj 8 let do polnoletnosti. Besedilo smernice 23 izhaja iz Priporočila CM/Rec(2008)11 Odbora ministrov državam članicam o evropskih pravilih za mladoletne storilce kaznivih dejanj, ki so jim naložene sankcije ali ukrepi. Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah ne določa nobene starosti, vendar pa splošna pripomba št. 10 o otrokovih pravicah v mladoletniškem pravu priporoča državam članicam, da te najnižje starosti ne določijo prenizko. Standardna minimalna pravila Združenih narodov o kazenskem pravosodju za mladoletnike vsebujejo podobno sporočilo. Evropska mreža varuhov otrokovih pravic (ENOC) zagovarja stališče, da je treba to starost dvigniti na 18 let, in priporoča oblikovanje inovativnih sistemov, ki bodo prilagojeni vsem storilcem kaznivih dejanj, ki še niso polnoletni, in ki se bodo osredotočali na njihovo (pre)vzgojo, ponovno vključevanje in rehabilitacijo.

⁵⁷ Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (drugi oddelek) z dne 20. januarja 2009 v zadevi *Guvec proti Turčiji*, št. 70337/01, točki 109–110.

80. Na splošno bi bilo treba v zadevah mladoletniškega prava podpirati in izvajati pristop preprečevanja in ponovnega vključevanja. Sistem kazenskega prava se v primeru manjših kaznivih dejanj, ki jih storijo otroci, ne bi smel avtomatično sprožiti, kadar bi bolj konstruktivni in vzgojni ukrepi lahko bili uspešnejši. Poleg tega odziv držav članic na kazniva dejanja ne bi smel biti sorazmeren samo z okoliščinami in težo kaznivega dejanja, temveč tudi s starostjo, manjšo stopnjo krivde ter s potrebami otrok in družbe.

81. Smernice 24 do 26 opozarjajo, da nekaj držav članic svojo pozornost usmerja na reševanje sporov izven sodišč, med drugim s pomočjo družinske mediacije, preusmerjanja in restorativne pravičnosti. To je pozitiven dosežek in države članice se spodbujajo, da zagotovijo, da bodo ti postopki otrokom koristili, pod pogojem, da se ne uporabljajo kot ovira pri dostopanju otrok do sodnega varstva.

82. Takšne prakse že obstajajo v številnih državah članicah Sveta Evrope in se lahko uporabljajo pred, med in po sodnem postopku. Pomembne so zlasti na področju mladoletniškega prava. Te smernice ne dajejo prednosti nobenim izvensodnim alternativam in bi jih bilo treba izvajati tudi v okviru teh postopkov, zlasti v primeru družinskih sporov, ki vključujejo več kot zgolj strogo pravna vprašanja. Pravo ima na tem področju svoje omejitve in bi lahko dolgoročno imelo škodljive posledice. Dogovori, doseženi z mediacijo, naj bi se po poročilih bolj upoštevali, saj so zadevne stranke aktivno udeležene. V njih imajo lahko vlogo tudi otroci. Možna je tudi obvezna napotitev na mediacijske službe pred sodnimi postopki: pri tem ne gre za to, da bi ljudi prisilili v mediacijo (kar bi bilo popolnoma v nasprotju z bistvom mediacije), temveč da bi vsakomur dali priložnost, da se seznani s takšno možnostjo.

83. Medtem ko obstaja določeno prepričanje, da je treba otroke v največji možni meri obvarovati pred sodišči, sodni postopek ni nujno slabši od izvensodnih alternativ, če je le v skladu z načeli otrokom prijaznega pravosodja. Tako kot sodno okolje lahko tudi alternative vključujejo tveganja v zvezi z otrokovimi pravicami, kot je tveganje zmanjšane spoštovanja temeljnih načel, na primer domneve nedolžnosti, pravice do pravnega svetovanja itd. Pred vsako sprejeto odločitvijo bi bilo torej treba proučiti posebne prednosti zadevnega sistema.

84. V splošni pripombi št. 12 Odbor Združenih narodov za otrokove pravice priporoča naslednje:⁵⁸ „V primeru preusmerjanja, vključno z mediacijo, mora imeti otrok priložnost, da izrazi svobodno in prostovoljno soglasje, dobiti pa mora tudi priložnost, da pridobi pravno in drugo svetovanje ter pomoč pri ugotavljanju ustreznosti in zaželenosti predlaganega preusmerjanja.“ V smernici 26 pa je določeno, da bi bilo treba otrokom zagotoviti enako raven pravnih jamstev tako v sodnih kot izvensodnih postopkih.

85. Besedilo smernic torej spodbuja dostop do nacionalnih sodišč za otroke kot imetnike pravic v skladu s sodno prakso Sodišča, na katerega se lahko obrnejo, če želijo. Vendar pa je takšen dostop uravnotežen in usklajen z alternativami sodnim postopkom.

V kantonu Fribourg v Švici so razvili program mediacije za otroke, ki so prišli v navzkrižje z zakonom. Mediacija pri iskanju ravnovesja med povračilom in kaznijo upošteva pravice in interese žrtve in storilca kaznivega dejanja. Kadar so izpolnjena določena merila, lahko sodnik preda zadevo mediatorju. Medtem ko je mediator zadolžen za mediacijo kot tako, je sodnik tisti, ki ostane zadolžen za kazensko zadevo. Ne glede na to, ali je bil med strankami sklenjen dogovor, se rezultat mediacije sporoči sodniku, ki bodisi razglasi dogovor (v pisni obliki) bodisi nadaljuje s postopkom, če dogovor ni bil dosežen.

Na Norveškem morajo pari, ki vložijo zahtevo za razvezo in ki imajo otroke, mlajše od 16 let, najprej opraviti postopek mediacije, preden lahko začnejo postopek pred sodiščem. Namen tega je pomagati staršem, da dosežejo sporazumen dogovor o tem, kje bi morali otroci živeti, o izvajanju starševske odgovornosti in o pravicah do obiskov, s čimer se zagotovi upoštevanje otrokovih koristi.

58. Splošna pripomba št. 12 o otrokovi pravici do izjave (CRC/C/GC/12, 1. julij 2009), točka 59.

C. Otroci in policija

86. Smernice za otrokom prijazno pravosodje bi morala uporabljati tudi policija. To velja za vse okoliščine, v katerih bi otroci lahko prišli v stik s policijo, zlasti pa je to pomembno pri obravnavanju ranljivih otrok, kot določa smernica 27.

87. Očitno je, da mora biti otrokom prijazno ravnanje prisotno tudi v potencialno tveganih okoliščinah, kot so aretacija ali zaslišanje otrok, kar je vključeno v smernicah 28 in 29. Razen v izjemnih primerih je treba starše nemudoma obvestiti o aretaciji njihovega otroka, otrok pa bi moral vedno imeti dostop do odvetnika ali katere koli druge osebe, ki je v skladu z nacionalno zakonodajo odgovorna za varstvo otrokovih pravic, ter pravico do tega, da obvesti starše ali osebo, ki ji zaupa. Od trenutka same aretacije bi bilo treba omogočiti stik s službami za varstvo mladoletnikov.⁵⁹ Stik z drugo osebo, ki ji otrok zaupa (na primer njegovimi starimi starši), bi se moral omogočiti samo, če starši niso na voljo.

88. Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja je oblikoval niz standardov, ki veljajo za priprtje otrok s strani policije. Poleg tega je v svojih pripombah v zvezi z evropskimi pravili za mladoletne storilce kaznivih dejanj⁶⁰ poudaril, da bi navedena pravila morala izrecno določati, da se od otrok, ki jih pridržijo policija, ne bo zahtevalo, da dajejo kakršne koli izjave ali podpišejo kakršen koli dokument v zvezi s kaznivim dejanjem, katerega so osumljeni, ne da bi jim pri tem pomagal odvetnik ali oseba, ki ji zaupajo. Te standarde podpira smernica 30. Države bi lahko proučile možnost uvedbe posebnih enot policije, ki bi bile usposobljene za takšne naloge.

59. Z nedavno sodbo belgijskega sodišča za mladoletnike (Antwerpen, 15. februar 2010) je bil mladoletni prestopnik oproščen, ker je sodnik ugotovil, da so bile njegove pravice do obrambe kršene, saj na zaslišanju pri policiji, kjer je bil po svojih trditvah prisiljen priznati navedena kazniva dejanja, ni prejel pravnega svetovanja. Sodnik je ugotovil, da je prišlo do kršitve člena 6 EKČP.

60. Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, 18. splošno poročilo (2007–2008), točka 24.

V zadevi *Okkali proti Turčiji* je Sodišče pregledalo primer 12-letnega dečka, ki ga je aretirala policija in ki je trdil, da je bil žrtev trpinčenja. Sodišče je menilo, da bi kot mladoletnik moral prejeti večjo zaščito in da organi niso upoštevali njegove posebne ranljivosti. Dodalo je tudi, da je treba v takšnih primerih določiti odvetnika, ki mora pomagati otroku, starše (ali zakonite zastopnike) pa je treba obvestiti o priprtju.⁶¹

V zadevi *Salduz proti Turčiji* je po mnenju Sodišča prišlo do kršitve odstavka 1 člena 6 EKČP, saj 17-letni osumljenec v času petdnevnega pridržanja na policiji ni imel dostopa do odvetnika. Sodišče je ugotovilo: „da bi pravica do poštenega sojenja v skladu z odstavkom 1 člena 6 ostala dovolj ‚praktična in učinkovita‘, je treba dostop do odvetnika praviloma zagotoviti od trenutka prvega zaslišanja osumljenca na policiji [...]“.⁶² Sodišče je tudi navedlo, da je bil eden od posebnih elementov tega primera starost pritožnika. Ob upoštevanju velikega števila ustreznih mednarodnih pravnih aktov, ki se nanašajo na pravno pomoč za mladoletnike v policijskem priporu, je Sodišče poudarilo temeljni pomen zagotavljanja dostopa do odvetnika, kadar je oseba v policijskem priporu mladoletna.⁶³

D. Otrokom prijazno pravosodje med sodnim postopkom

89. Te elemente otrokom prijaznega pravosodja bi bilo treba uporabljati v vseh postopkih: civilnih, kazenskih in upravnih.

1. Dostop do sodnega varstva in sodnega postopka

90. Čeprav za otroke s pravnega vidika velja, da so imetniki pravic, kot določa smernica 34, jih pogosto niso zmožni učinkovito izvrševati. Leta 1990 je parlamentarna skupščina Sveta Evrope v svojem Priporočilu 1121 o otrokovih pravicah poudarila, da „imajo otroci pravice, ki jih lahko neodvisno izvršujejo sami tudi proti nasprotujočim odraslim.“⁶⁴ Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah

61. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (drugi oddelek) z dne 17. oktobra 2006 v zadevi *Okkali proti Turčiji*, št. 52067/99, točke 69 in nasl.

62. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (veliki senat) z dne 27. novembra 2008 v zadevi *Salduz proti Turčiji*, št. 36391/02, točka 55.

63. *Ibid.*, točke 56–62.

64. Priporočilo 1121 (1990) o otrokovih pravicah, točka 6.

v členu 37(d) vsebuje pravico otroka do sprožitve sodnega postopka, kadar lahko izpodbija zakonitost odvzema njegove prostosti. Trenutno obstaja velika podpora za vzpostavitev pritožbenega postopka na podlagi te konvencije.⁶⁵ To naj bi otrokom zagotovilo nekakšna pravna sredstva za boj proti kršenju njihovih pravic, kakršna so podeljena odraslim v okviru več drugih konvencij o univerzalnih človekovih pravicah.

91. V zvezi s tem EKČP določa, da ima „vsakdo“, čigar človekove pravice so kršene, pravico do „učinkovitih pravnih sredstev pred domačimi oblastmi.“⁶⁶ To besedilo jasno vključuje otroke. Rezultat je, da lahko otroci predložijo svojo zadevo Sodišču, čeprav v skladu z nacionalno zakonodajo pogosto niso upravičeni do sprožitve pravnih postopkov.⁶⁷
92. Glede na dejstvo, da je večina predpisov o poslovni nesposobnosti otrok pripravljena za namen zaščite otrok, je kljub temu bistveno, da se ta neobstoj sposobnosti ne uporablja proti njim, kadar so njihove pravice kršene ali kadar nihče drug ne varuje teh pravic.
93. Smernica 34 priporoča tudi, da naj zakonodaje držav članic, kjer je primerno, olajšajo dostop do sodnega varstva otrokom, ki v zadostni meri razumejo svoje pravice. Priporoča tudi uporabo pravnih sredstev za varstvo teh pravic po prejemu ustreznega pravnega svetovanja.
94. Pozornost je treba nameniti močni povezavi med vprašanji dostopa do sodnega varstva, ustreznega pravnega svetovanja⁶⁸ in pravice do izražanja mnenja v sodnih postopkih. Te smernice ne želijo spodbujati otrok, da se obračajo na sodišča, če za to nimajo nobenega jasnega razloga ali pravne podlage. Samoumevno je, da bi tako otroci kot odrasli morali imeti trdno pravno podlago za predložitev zadeve sodišču. Kadar so otrokove pravice kršene ali jih je treba braniti in kadar zakoniti zastopnik tega ne stori v imenu otroka, bi morala obstajati možnost, da zadevo prouči pravosodni organ. Dostop otrok do sodnega varstva je lahko potreben tudi v primerih, v katerih gre lahko za navzkrižje interesov med otrokom in zakonitim zastopnikom.

65. Kampanja za pritožbene mehanizme za Konvencijo Združenih narodov o otrokovih pravicah.

66. Člen 13.

67. Glej poročilo sodne pisarne Sodišča, op. cit., str. 5: „Otroci se lahko obrnejo na Sodišče, tudi kadar v skladu z nacionalno zakonodajo niso upravičeni, da bi sprožili pravne postopke.“

68. Namen tega je tudi prepričati otroka, da ne začne postopka, kadar dejansko ni nikakršne pravne podlage ali možnosti za uspeh.

95. Dostop do sodnega varstva lahko temelji na starostni omejitvi ali na pojmu določene razsodnosti, zrelosti ali razumevanja. Oba sistema imata svoje prednosti in pomanjkljivosti. Prednost jasne starostne omejitve je v objektivnosti za vse otroke in zagotovitvi pravne varnosti. Vendar pa zagotavljanje dostopa otrokom na podlagi njihove lastne razsodnosti ustvarja priložnost za prilagoditev vsakemu posameznemu otroku v skladu z njihovo zrelostjo. Ta sistem lahko ustvarja tveganja zaradi široke diskrecijske pravice, ki jo lahko s tem dobi zadevni sodnik. Tretja možnost je kombinacija obojega: določena zakonska starostna omejitev z možnostjo, da otrok, ki je mlajši od te starosti, to izpodbija.⁶⁹ Pri tem pa lahko pride do dodatnega problema, pri katerem je dokazno breme sposobnosti ali razsodnosti na strani otroka.

96. Te smernice ne določajo nikakršne starostne omejitve, saj je ta običajno preveč toga in poljubna in ima lahko zares nepravilne posledice. Prav tako ne more v celoti upoštevati raznolikosti v sposobnostih in stopnjah razumevanja pri otrocih. Te se lahko močno razlikujejo odvisno od razvojnih sposobnosti posameznega otroka, njegovih življenjskih izkušenj, spoznavnih in drugih sposobnosti. 15-letni otrok je lahko manj zrel od 12-letnega otroka, medtem ko so zelo majhni otroci lahko dovolj inteligentni, da ocenijo in razumejo svojo lastno situacijo. Zmožnost, zrelost in stopnja razumevanja bolje predstavljajo dejanske sposobnosti otroka kot njegova starost.

97. Ob priznavanju, da so vsi otroci ne glede na starost in sposobnosti imetniki pravic, je starost dejansko glavno vprašanje v praksi, saj zelo majhni otroci ali otroci, ki imajo določene ovire, ne bodo mogli učinkovito sami varovati svojih pravic. Države članice bi morale zato vzpostaviti sisteme, v okviru katerih bodo lahko imenovani odrasli ukrepali v imenu otrok: to so lahko bodisi starši in odvetniki bodisi druge institucije ali subjekti, ki so v skladu z nacionalno zakonodajo odgovorni za varstvo otrokovih pravic. Te osebe ali institucije ne bi smele biti vključene ali priznane samo takrat, ko postopki že potekajo, temveč bi morale imeti pooblastila za aktivno sprožanje postopkov vsakokrat, kadar so otrokove pravice kršene ali obstaja nevarnost, da bodo kršene.

69. Na primer, belgijska zakonodaja včasih uporablja starostno omejitev, včasih pa stopnjo razsodnosti.

98. Smernica 35 priporoča, da države članice odstranijo vse ovire pri dostopu otrok do sodnega varstva. Med primeri, ki jih navaja, so stroški postopkov in neobstoje pravne svetovanja, priporoča pa tudi odstranitev drugih ovir. Takšne ovire so lahko različne. V primeru možnega navzkrižja interesov med otroki in njihovimi starši se je treba izogniti zahtevi po starševskem soglasju. Razviti je treba sistem, ki bo omogočal, da neupravičena zavrnitev s strani staršev otroku ne more preprečiti, da poišče pomoč pri pravosodnih organih. Druge ovire pri dostopu do sodnega varstva so lahko finančne ali psihološke narave. V največji možni meri bi bilo treba omejiti procesne zahteve.⁷⁰

99. V nekaterih primerih otrok v času svojega otroštva ne more izpodbijati določenih dejanj ali odločitev zaradi travm, ki jih je na primer doživel v primerih spolne zlorabe ali izredno konfliktnih družinskih zadev.

100. V takšnih primerih smernica 36 priporoča, da se dostop do sodnega varstva omogoči v določenem obdobju po tem, ko je otrok postal polnoleten. Države članice zato spodbuja, da pregledajo svoje predpise o zastaranju. Konvencija Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (CETS št. 201) bi v tem smislu lahko koristno služila kot izhodišče.⁷¹

Sodišče je v zadevi *Stubbings in drugi proti Združenemu kraljestvu*⁷² izrazilo mnenje, da „se v zadnjih letih čedalje bolj zavedamo vrste problemov, ki jih povzročajo zloraba otrok in njeni psihološki učinki na žrtve, zato je možno, da bo predpise o zastaranju, ki se uporabljajo v državah članicah Sveta Evrope, treba spremeniti, da bi se uvedla posebna ureditev za to skupino pritožnikov v bližnji prihodnosti.“⁷³

70. Izogniti bi se bilo treba preveč omejevalnemu ali zgolj tehničnemu pristopu pri zastopanju. Glej I. Berro-Lefèvre: „Izboljšanje otrokovega dostopa do Evropskega sodišča za človekove pravice“ (*Improving children's access to the European Court of Human Rights*), Mednarodno pravosodje za otroke, monografija št. 3, Strasbourg, Publikacije Sveta Evrope, 2008, str. 69–78.

71. Člen 33.

72. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (senat) z dne 22. oktobra 1996 v zadevi *Stubbings in drugi proti Združenemu kraljestvu*, št. 22083/93; 22095/93, točka 56.⁶⁸ [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/MJU-28\(2007\)INFO1%20e.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/MJU-28(2007)INFO1%20e.pdf).

73. Točka 56.

2. Pravno svetovanje in zastopanje⁷⁴

101. Če naj otroci dobijo dostop do sodnega varstva, ki bo čisto zares otroku prijazno, bi morale države članice omogočiti dostop do odvetnika ali drugih institucij ali subjektov, ki so v skladu z nacionalno zakonodajo odgovorni za varstvo otrokovih pravic, ter zastopanje v njihovem imenu, kadar gre ali bi lahko šlo za navzkrižje interesov med otrokom in starši ali drugimi udeleženi strankami. To je glavno sporočilo smernice 37. Evropska konvencija o izvajanju otrokovih pravic (ETS št. 160)⁷⁵ navaja: „Stranke proučijo možnost podelitve dodatnih procesnih pravic otrokom v zvezi s postopki pred pravosodnim organom, ki nanje vplivajo, zlasti [...] posebnega zastopnika [...] odvetnika“.⁷⁶

102. Smernica 38 priporoča, da se otrokom zagotovi dostop do brezplačne pravne pomoči. Pri tem naj ne bi šlo nujno za popolnoma ločen sistem pravne pomoči. Zagotovi se lahko na enak način kot pravna pomoč za odrasle ali pa pod manj strogimi pogoji, odvisna pa je lahko od finančnih sredstev imetnika starševske odgovornosti ali samega otroka. V vsakem primeru mora biti brezplačna pravna pomoč v praksi učinkovita.

103. Smernica 39 opisuje strokovne zahteve za odvetnike, ki zastopajo otroke. Pomembno je tudi, da se pravni stroški otrokovega odvetnika ne zaračunajo njegovim staršem, bodisi neposredno bodisi posredno. Če odvetnika plačujejo starši, zlasti v primerih, v katerih gre za navzkrižje interesov, ni nobenega zagotovila, da bo odvetnik lahko neodvisno zagovarjal mnenja otroka.

104. Priporoča se sistem specializiranih mladih odvetnikov ob upoštevanju pravice otroka do svobodne izbire odvetnika. Pomembno je, da se pojasni natančna vloga otrokovega odvetnika. Odvetnikova naloga ni, da predstavlja to, kar je po njegovem lastnem mnenju v otrokovo korist (kar velja za skrbnika ali javnega branilca), temveč bi moral ugotoviti in zagovarjati otrokova mnenja, tako kot to velja za odrasle

74. Glej ChildONEurope, Raziskava nacionalnih sistemov zakonitega zastopanja otrok (*Survey on the national systems of children's legal representation*), marec 2008 (www.childoneurope.org). V tej raziskavi je prikazanih več modelov.

75. ETS št. 160.

76. Člen 5(b).

stranke. Odvetnik bi moral za najboljšo strategijo, ki naj bi jo uporabil, pridobiti od otroka soglasje, ki temelji na informacijah. Če se odvetnik s tem mnenjem ne strinja, bi moral poskusiti prepričati otroka, tako kot bi storil z vsako drugo stranko.

- 105.** Vloga odvetnika se razlikuje od vloge začasnega skrbnika, ki ga uvaja smernica 42, saj slednjega določi sodišče in ne sama „stranka“, zato mora sodišču pomagati ugotoviti, kaj je v otrokovo korist. Vendar pa se je treba izogniti združevanju vloge odvetnika in začasnega skrbnika v eni osebi zaradi možnega navzkrižja interesov, ki bi lahko pri tem nastalo. Pristojni organ bi moral v nekaterih primerih imenovati začasnega skrbnika ali drugega neodvisnega zastopnika, ki bo predstavljal mnenja otroka. To je mogoče opraviti na zahtevo otroka ali druge ustrezne stranke.

V Gruziji se pravica do pravne pomoči osebam, mlajšim od 18 let, v kazenskih zadevah dodeli po uradni dolžnosti, saj veljajo za „socialno ogrožene“. Da bi ti otroci koristili ugodnosti te storitve, ni določen noben drug pogoj.

3. Pravica do izjave in izražanja mnenj

- 106.** Splošna pripomba št. 12 Odbora Združenih narodov za otrokove pravice razlaga pravico otroka do izjave, ki je eno izmed štirih temeljnih načel Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah, z besedo „zagotovi“ („*shall assure*“), ki je pravni izraz s posebno močjo, ki ne pušča nobenega prostora za diskrecijsko pravico držav članic.⁷⁷ Ta pripomba obravnava dejstvo, da sama starost ne more določiti pomena otrokovih mnenj.⁷⁸ Odbor v svoji splošni pripombi št. 5 upravičeno ugotavlja, da: „je pretvarjanje, da poslušamo otroke, relativno nezahtevno; ustrezno tehtanje njihovih mnenj zahteva pravo spremembo.“⁷⁹

- 107.** Člen 3 Evropske konvencije o izvajanju otrokovih pravic (ETS št. 160) pravico do izjave združuje s pravico do obveščenosti: v sodnih postopkih bi morali otroci prejeti vse ustrezne informacije, z njimi bi se bilo treba posvetovati, izraziti bi morali svoje mnenje ter biti seznanjeni z vsemi možnimi posledicami upoštevanja teh mnenj in možnimi posledicami vseh odločitev.
- 108.** Te smernice se sklicujejo na pojme, kot so „starost in zrelost“ ter „zadostno razumevanje“, kar pomeni določeno raven dojemanja, vendar ne gre tako daleč, da bi se od otroka zahtevalo celovito poznavanje vseh vidikov zadeve, ki se obravnava.⁸⁰ Otroci imajo pravico, da svobodno izrazijo svoje mnenje, brez kakršnega koli pritiska in brez manipulacije.⁸¹
- 109.** Smernice Združenih narodov za sodne postopke v zadevah v zvezi z otroki, žrtvami in pričami kaznivih dejanj, uporabljajo izraz „otroku prilagojen“ kot „pristop, ki usklajuje otrokovo pravico do zaščite ter upošteva posamezne potrebe in mnenja otroka.“⁸²
- 110.** Zakoni bi morali biti jasni, da bi se zagotovila pravna enakost za vse otroke. Ne glede na starost, zlasti pa kadar otrok sam prevzame pobudo za izjavo, bi bilo treba predpostaviti zadostno raven razumevanja. Starost pa ima še vedno pomembno vlogo pri „zagotovitvi“ temeljne pravice do izjave otrokom v zadevah, ki nanje vplivajo (smernica 45). Treba pa je poudariti, da je izjava v nekaterih okoliščinah otrokova dolžnost (tj. ko mora pričati).
- 111.** Otroci morajo natančno vedeti, kaj se bo zgodilo in kakšen bo pomen njihovega mnenja ali izjave.⁸³ Sodnik ne bi smel zavrniti izjave otroka brez dobrega razloga, razen če je to v otrokovo korist (smernica 47). Otroci bi morali biti jasno obveščeni, da izjava pred sodnikom ne pomeni, da bodo tudi „zmagali“ v zadevi. Da bi otrok lahko zaupal in spoštoval izrečeno sodbo, bi si moral otrokov odvetnik tako kot v primerih, ki vključujejo odrasle, posebej prizadevati, da pojasni, zakaj otrokovo mnenje ni bilo upoštevano ali zakaj je bila sprejeta dana odločitev (smernica 48).

80. Več informacij je na voljo v Pregledu CRIN: „Merjenje zrelosti. Razumevanje razvijajočih se otrokovih sposobnosti“ (*Measuring maturity. Understanding children's 'evolving capacities'*), 2009.

81. Splošna pripomba št. 12 o otrokovi pravici do izjave (CRC/C/GC/12, 1. julij 2009), točka 22.

82. Smernice Združenih narodov za sodne postopke v zadevah v zvezi z otroki, žrtvami in pričami kaznivih dejanj (ECOSOC Res 2005/20, 22. julij 2005).

83. Evropska konvencija o izvajanju otrokovih pravic, člen 3(c).

77. Splošna pripomba št. 12 o otrokovi pravici do izjave (CRC/C/GC/12, 1. julij 2009), točka 19.

78. *Ibid.*, točke 28–31.

79. Splošna pripomba št. 5 o splošnih ukrepih za izvajanje Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah (CRC/GC/2003/5), člen 12.

- 112.** Poleg tega imajo otroci pravico do izražanja svojih mnenj o katerem koli vprašanju ali zadevi, v kateri so udeleženi ali ki nanje vpliva. Možnost, da to storijo, bi morali imeti ne glede na svojo starost, v varnem okolju in v spoštovanju do njihove osebnosti. Ko govorijo pred sodnikom ali drugimi uradniki, morajo biti sproščeni. To lahko od sodnikov zahteva, da izpustijo nekatere formalnosti, kot je nošenje lasulje ali halje ali zaslišanje otroka v sami sodni dvorani; lahko je na primer koristno, da se otrok zasliši v sodnikovem kabinetu.
- 113.** Pomembno je, da lahko otrok prosto govori in da ni prekinitev. To lahko v praksi pomeni, da se v prostor ne dovoli nikomur drugemu (na primer staršem, domnevemu storilcu) in da ozračja ne motijo nedopustna prekinjanja, neukrotljivo vedenje ali sprehajanje ljudi v in iz prostora.
- 114.** Sodniki pogosto niso usposobljeni za komuniciranje z otroki, usposobljeni strokovnjaki pa so le redko pozvani, da jim pomagajo pri tej nalogi. Kot je bilo že navedeno (točka 96 zgoraj), lahko tudi majhni otroci jasno izrazijo svoje mnenje, če se jim pri tem ustrezno pomaga. Sodniki in drugi strokovnjaki bi dejansko morali ugotoviti otrokovo lastno mnenje in njegov pogled na zadevo.
- 115.** Glede na želje in koristi otroka bi bilo treba resno proučiti vprašanje, kdo bo poslušal otroka, kar je lahko bodisi sodnik bodisi za to določen strokovnjak.⁸⁴ Nekaterim otrokom je lahko ljubše, da jih zasliši „specialist“, ki bo nato njihovo mnenje posredoval sodniku. Drugi pa jasno povedo, da bi raje govorili s samim sodnikom, saj je on tisti, ki bo sprejel odločitev.
- 116.** Medtem ko je res, da pri izjavi in izražanju mnenja obstaja tveganje manipuliranja z otrokom (na primer s strani enega starša, ki nastopa proti drugemu), bi si bilo treba v celoti prizadevati, da to tveganje ne bo spodkopalo te temeljne pravice.

84. Odbor Združenih narodov za otrokove pravice priporoča, da se otroci zaslišijo neposredno. Splošna pripomba št. 12 o otrokovi pravici do izjave (CRC/C/GC/12, 1. julij 2009), točka 35.

- 117.** Odbor Združenih narodov za otrokove pravice opozarja pred simboličnim pristopom in neetičnimi praksami⁸⁵ ater navaja temeljne zahteve za učinkovito in smiselno izvrševanje pravice do izjave.⁸⁶ Postopki za zaslišanje otrok bi morali biti pregledni in informativni, prostovoljni, spoštljivi, ustrezni, otrokom prijazni, vključujoči, v rokah usposobljenega osebja, varni in občutljivi za tveganja ter na koncu seveda tudi odgovorni.

V primeru meddržavne posvojitve, v katerem gre za italijanske posvojitelje romunskih otrok (zadeva *Pini in drugi proti Romuniji*), se je Sodišče zelo jasno izreklo glede pravice otrok do izjave in do resnega upoštevanja njihovih mnenj: „Treba je poudariti, da sta v tem primeru otroka zavrnila zamisel, da bi se pridružila svojim posvojiteljem v Italiji, ko sta dosegla starost, pri kateri je bilo mogoče utemeljeno domnevati, da je njuna osebnost že v zadostni meri izoblikovana in da sta dosegla zadostno zrelost, da lahko izrazita svoje mnenje glede okolja, v katerem želita odrasčati.“⁸⁷ „Koristi otrok so narekovala, da bi bilo treba njuna mnenja o zadevi upoštevati takoj, ko sta dosegla ustrezno zrelost, da sta jih lahko izrazila. Stalno odklanjanje otrok, po tem ko sta dopolnila deset let, da potujeta v Italijo in se pridružita svojim posvojiteljem, v tem smislu torej ima neko težo.“⁸⁸

V zadevi *Hokkanen proti Finski* je oče zahteval skrbništvo nad svojo hčerjo, ki je že veliko let živela s svojimi starimi starši. Deklica ni želela živeti z očetom, zato se je Sodišče strinjalo, da „je dosegla ustrezno zrelost, da se lahko upoštevajo njena mnenja, in da se stiki zato ne smejo dovoliti v nasprotju z njenimi željami.“⁸⁹

85. Splošna pripomba št. 12 o otrokovi pravici do izjave (CRC/C/GC/12, 1. julij 2009), točka 132. „Odbor poziva države pogodbenice, da se izognejo simboličnim pristopom, ki otrokom onemogočajo, da izrazijo svoje mnenje, ali ki otrokom sicer omogočajo izjavo, vendar ne upoštevajo njihovega mnenja na ustrezen način. Poudarja, da manipulacija otrok s strani odraslih, postavljanje otrok v položaj, v katerem se jim besede polagajo v usta, ali izpostavljanje otrok tveganju posledic zaradi udeležbe, niso etične prakse in ne morejo veljati za izvajanje člena 12.“

86. Splošna pripomba št. 12 o otrokovi pravici do izjave (CRC/C/GC/12, 1. julij 2009), točki 133–134.

87. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (drugi oddelek) z dne 22. junija 2004 v zadevi *Pini in drugi proti Romuniji*, št. 78028/01 in 78030/01, točka 157.

88. *Ibid.*, točka 164.

89. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (senat) z dne 23. septembra 1994 v zadevi *Hokkanen proti Finski*, št. 19823/92, točka 61.

4. Izogibanje neutemeljenim zamudam

- 118.** Zadeve, v katerih so udeleženi otroci, je treba obravnavati hitro, proučiti pa bi bilo treba tudi možnost sistema, ki bi tem zadevam dajal prednost.⁹⁰ Načelo nujnosti je določeno v smernici 50. Treba je upoštevati, da otroci drugače dojemajo čas kot odrasli in da je element časa zanje zelo pomemben: na primer, eno leto postopka v primeru skrbništva se lahko desetletniku zdi daljše kot odraslemu. Poslovnik sodišča bi moral omogočati tak sistem prednostnega obravnavanja v resnih in nujnih zadevah ali kadar bi lahko prišlo do nepopravljivih posledic, če se ne bi sprejeli takojšnji ukrepi (smernica 51 o zadevah družinskega prava).
- 119.** Drugi primeri tega načela so vsebovani v ustreznih instrumentih Sveta Evrope. Eden od njih od držav zahteva, da zagotovijo, da bodo preiskave in kazenski postopki obravnavani prednostno in opravljeni brez neutemeljenih zamud.⁹¹ To je tudi zelo pomembno, da se žrtvam omogoči, da lahko začnejo okrevati. Drugi instrument izrecno priporoča, da se „zagotovi, da bo obravnavo mladoletnikov potekala hitreje in brez neutemeljenih zamud, da bi se zagotovil učinkovit vzgojni ukrep.“⁹²
- 120.** Spoštovanje otrokovih koristi lahko v skladu z nacionalno zakonodajo zahteva prožnost pravosodnih organov pri izvrševanju nekaterih odločitev, kot je navedeno v smernici 53.

V dveh zadevah proti Nemčiji je Sodišče obravnavalo element časa in ugotovilo, da v primerih, kadar gre za odnos med staršem in otrokom, obstaja dolžnost izjemne skrbnosti glede na dejstvo, da lahko tveganje minevanja časa povzroči *de facto* odločitev v zadevi in da bi se lahko okrnil odnos otroka z enim od staršev.⁹³

90. Prim. člen 41 poslovnika Evropskega sodišča za človekove pravice. Po mnenju sodnice I. Berro-Lefèvre, *op. cit.*, str. 76, bi bilo treba to pogosteje uporabljati.

91. Konvencija Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (CETS št. 201, člen 30(3)).

92. Priporočilo Odbora ministrov Sveta Evrope št. R(87)20 o odzivih družbe na mladoletniško prestopništvo, točka 4.

93. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (veliki senat) z dne 13. julija 2000 v zadevi *Elsholz proti Nemčiji*, št. 25735/94, točka 49, in sodba z dne 8. julija 2003 v zadevi *Sommerfeld proti Nemčiji*, št. 31871/96, točka 63.

V zadevi *Paulsen-Medalen in Svensson proti Švedski* je Sodišče ugotovilo kršitev odstavka 1 člena 6 EKČP, saj organi niso ukrepali v skladu z izjemno skrbnostjo pri reševanju spora o stikih.⁹⁴

Izogibanje neutemeljenim zamudam je pomembno tudi v kazenskih zadevah. V zadevi *Bouamar proti Belgiji* se je zaradi priprtja mladoletnikov zahtevala posebno hitra sodna presoja. Neupravičene zamude so komajda lahko veljale za združljive s hitrostjo, ki jo zahteva odstavek 4 člena 5 EKČP.⁹⁵

5. Organizacija postopkov, otrokom prijazno okolje in otrokom prijazen jezik

- 121.** Otrokom prijazne metode dela⁹⁶ bi morale otrokom omogočiti, da se počutijo varni. Če jih spremlja oseba, ki ji lahko zaupajo, se med postopki počutijo bolj sproščeni. Konvencija Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (CETS št. 201)⁹⁷ določa, da lahko otroka spremlja njegov zakoniti zastopnik ali odrasla oseba po njegovi izbiri, vendar mora ta oseba veljati za ustrezno. Prisotnosti zadevne spremljajoče osebe je mogoče nasprotovati z utemeljeno odločitvijo.
- 122.** Otroci se lahko počutijo zelo neprijetno zaradi arhitekturnega okolja. Sodni uradniki bi morali otroke med drugim seznaniti s prostori sodišča in uradniki, ki so udeleženi v postopku (smernica 55). Sodne dvorane so lahko precej mučne ali zastrašujoče celo za odrasle (smernica 62). Medtem ko je to vsaj v obstoječih sodnih prostorih težko spremeniti, obstajajo načini za izboljšanje obravnave otrok v njih, in sicer tako, da se z otroki dela na bolj otrokom prilagojen način.

94. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (senat) z dne 19. februarja 1998 v zadevi *Paulsen-Medalen in Svensson proti Švedski*, št. 16817/90, točka 42.

95. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (senat) z dne 29. februarja 1988 v zadevi *Bouamar proti Belgiji*, št. 9106/80, točka 63.

96. Glej W. McCarney, „Načela otrokom prijaznega pravosodja na mednarodni ravni“ (*The principles of child-friendly justice at international level*), *Mednarodno pravosodje za otroke*, monografija št. 3, Publikacije Sveta Evrope, 2008, str. 119–127.

97. Člen 35(1)(f).

123. Sodni prostori morajo po možnosti vključevati posebne prostore za zaslišanja, pri čemer se upoštevajo otrokove koristi. Enako lahko otrokom prijazna sodna okolja pomenijo, da se na obravnavi ne nosijo lasulje ali halje ali druge uradne uniforme in oblačila. To se lahko izvrši v skladu z otrokovo starostjo ali položajem uradnika. Glede na okoliščine in otrokovo mnenje je na primer mogoče, da se s pomočjo uniforme otroku jasno sporoči, da se pogovarja na primer s policistom in ne s socialnim delavcem, kar ima določen pomen. Otroku lahko na ta način še bolj občuti, da pristojni organi resno obravnavajo zadeve, ki se nanj nanašajo. Okolje je lahko torej relativno uradno, vendar bi moralo biti vedenje uradnikov manj uradno in v vsakem primeru otrokom prijazno.

124. Še pomembneje pa je, da otrokom prijazno pravosodje pomeni tudi, da otrok razume naravo in obseg sprejete odločitve, kakor tudi njene učinke. Medtem ko sodbe in njene obrazložitve zaradi pravnih zahtev ni vedno mogoče zabeležiti in pojasniti na otroku prijazen način, bi moral navedene odločitve otrokom pojasniti njihov odvetnik ali druga ustrezna oseba (starš, socialni delavec itd.).

125. Za kazniva dejanja, ki jih storijo otroci, bi se lahko vzpostavila posebna sodišča za mladoletnike ali vsaj senati za mladoletnike.⁹⁸ Kolikor je mogoče, napotitev otrok na sodišča za odrasle ter uporaba postopkov ali kazni za odrasle v primeru otrok ne bi smeli biti dovoljeni.⁹⁹ V skladu z zahtevami glede specializacije na tem področju bi se lahko v okviru organov pregona vzpostavile specializirane enote (smernica 63).

V več zadevah proti Združenemu kraljestvu, v katerih so bili udeleženi mladoletni prestopniki, je Sodišče poudarilo, da je treba sprejeti posebne ukrepe, da bi se postopki sodišč za odrasle spremenili tako, da bi se omilile stroge obravnave za odrasle glede na mladost obtoženca. Pravni strokovnjaki naj na primer ne bi nosili lasulj in halj, mladoletni obtoženec pa naj ne bi sedel na dvignjeni zatožni klopi, temveč naj se mu dovoli, da sedi poleg svojega zakonitega zastopnika ali socialnega delavca. Zaslišanja naj se opravijo na način, ki v največji možni meri zmanjšuje občutke strahu in zavor pri otrocih.

98. Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah, člen 40(3).

99. Priporočilo Odbora ministrov Sveta Evrope št. R(87)20 o odzivih družbe na mladoletniško prestopništvo, postopki zoper mladoletnike, točka 5.

Po zadevah *T. proti Združenemu kraljestvu* in *V. proti Združenemu kraljestvu*, pri katerih naj bi prostori nacionalnih sodišč vzbujali strah pri otroku, so bila pripravljena praktična navodila za obravnavo otrok in mladih pred kronskim sodiščem. Cilj je izogniti se ustrahovanju, ponižanju ali stiski obtoženega otroka. Elementi teh praktičnih navodil so med drugim: možnost, da otrok obišče sodno dvorano še pred obravnavo, da bi se z njo seznanil, možnost pomoči policije, da bi se izognili ustrahovanju ali zlorabam s strani tiska, ukinitve lasulj ali halj, pojasnitev postopka z besedami, ki jih otrok lahko razume, omejena prisotnost na sodnih obravnavah itd.

Poljsko ministrstvo za pravosodje v sodelovanju z NVO podpira in izvaja zamisel o otrokom prijaznih prostorih za zaslišanja. Glavni cilj je zaščititi otroke, ki so priče in žrtve kaznivih dejanj, zlasti dejanj, ki vključujejo spolno in družinsko nasilje, z uresničevanjem načel izvajanja zaslišanj otrok v prijaznih razmerah in s pomočjo usposobljenega osebja. Postopek zagotavlja, da otroke zasliši sodnik v prisotnosti psihologa. Druge osebe, udeležene v zadevi (tožilec, odvetnik, obtoženec, zasebni tožnik), so prisotne v posebni sobi in lahko sodelujejo pri zaslišanju zahvaljujoč komunikacijskim sistemom med sobami, enostranskim ogledalom oziroma oddajanjem v živo. Pomembne podrobnosti, zaradi katerih se otroci lahko počutijo bolj prijetno, med drugim vključujejo: zagotovljeno zasebnost (zvočno izolirana vrata med sobo za zaslišanja in drugimi prostori); sobo, ki je opremljena v skladu z otrokovimi potrebami, da bi se zagotovila telesna in duševna varnost otroka med zaslišanjem, z uporabo nevtralnih barv in opreme v sobi, ki zagotavlja, da otrok lahko v njej prijetno preživi čas (mize in stoli dveh velikosti, kavč ali naslanjač, mehka preproga); sobo, opremljeno z materiali in opremo, ki lahko koristi za pridobivanje informacij od otroka (barvice, papir, lutke itd.).

6. Dokazi/izjave otrok

126. Vprašanje pridobivanja dokazov/izjav od otrok še zdaleč ni preprosto. Ker so standardi na tem področju redki (kot so Smernice Združenih narodov za sodne postopke v zadevah v zvezi z otroki, žrtvami in

pričami kaznivih dejanj),¹⁰⁰ se je pokazala potreba po obravnavi navedenih vprašanj, kajti izvajanje takšnih razgovorov v zvezi s pridobivanjem dokazov/izjav zahteva praktična navodila.

- 127.** Kot določa smernica 64, bi morali to v največji možni meri opraviti usposobljeni strokovnjaki. Smernica 66 v istem smislu priporoča, da bi v primeru, ko je potreben več kot samo en razgovor, te razgovore morala po možnosti opraviti ista oseba, da bi se ohranila doslednost in vzajemno zaupanje, vendar pa bi bilo treba število razgovorov čim bolj omejiti (smernica 67).
- 128.** Iz očitnih razlogov bi bilo treba sprejeti tudi posebne ureditve, da bi pridobivanje dokazov, zlasti od otrok žrtev, potekalo v kar najugodnejših pogojih. Primeri teh praks so omogočanje izvajanja dokazov prek zvočnih, video ali TV povezav, kakor tudi pričanje pred strokovnjaki pred sodno obravnavo, da bi se izognili vizualnemu ali drugačnemu stiku med žrtvijo in domnevnim storilcem (smernica 68), ali izvajanje dokazov brez prisotnosti domnevnega storilca (smernica 69). Vendar pa bi v posebnih primerih, kot je spolno izkoriščanje, video zapisi pri razgovorih za žrtve lahko bili travmatični. Oceniti je treba torej možno škodo ali sekundarno viktimizacijo, ki bi lahko izhajala iz takšnih zapisov, ter proučiti možnost uporabe drugih metod, kot so zvočni zapisi, da bi se izognili ponovni viktimizaciji in sekundarni travmi.
- 129.** Procesno pravo in zakonodaja držav članic se na tem področju močno razlikuje, lahko pa obstajajo tudi manj stroga pravila glede dokazov v zvezi z otroki. V vsakem primeru bi morale države članice pri uporabi zakonodaje o izvajanju dokazov dati prednost otrokovim koristim. Primeri, ki jih opisuje smernica 70, vključujejo odsotnost zahteve, v skladu s katero naj bi otrok dal prisego ali druge podobne

izjave. Namen teh smernic ni vplivati na jamstva v zvezi s pravico do obrambe v različnih pravnih sistemih; vendar pa pozivajo države članice, da po potrebi prilagodijo nekatere elemente predpisov glede dokaznega postopka, da bi se izognili povzročanju dodatnih travm pri otrocih. Na koncu bo vedno sodnik tisti, ki bo proučil resnost in veljavnost vsakega pričanja ali dokaza.

- 130.** Smernica 70 navaja tudi, da te prilagoditve za otroke ne bi smele same po sebi zmanjšati vrednosti danega pričanja. Vendar pa bi se bilo treba izogniti pripravam otrok priča na pričanje zaradi tveganja prevelikega vpliva na otroka. Vzpostavljanje vzorčnih protokolov za razgovore (smernica 71) ne bi smela nujno biti naloga sodnikov, temveč bolj nacionalnih pravosodnih organov.
- 131.** Čeprav ima uporaba zvočnih ali video zapisov izjav otrok nekatere prednosti, saj se je z njimi mogoče izogniti ponavljanju pogosto travmatičnih izkušenj, bi lahko neposredna izpovedba pred sodnikom, ki opravlja zaslišanje, bila ustrežnejša za otroke, ki niso žrtve, temveč domnevni storilci kaznivih dejanj.
- 132.** Kot je bilo že navedeno, starost ne bi smela biti ovira za uresničevanje otrokove pravice do popolne udeležbe v sodnem postopku.¹⁰¹ Njihove izjave v skladu s smernico 73 ne bi smele veljati za neveljavne ali nezanesljive samo zaradi njihove starosti.
- 133.** Kadar morajo otroci pričati v družinskopravnih postopkih ali sami izrazijo željo, da pričajo, bi bilo treba ustrezno upoštevati njihov ranljiv položaj v družini in učinek, ki bi ga pričanje lahko imelo na sedanje in prihodnje odnose. V največji meri bi si bilo treba prizadevati, da se zagotovi, da je otrok seznanjen s posledicami pričanja in da se mu zagotovi podpora pri pričanju s pomočjo katerega koli izmed omenjenih sredstev.

100. Smernice Združenih narodov za sodne postopke v zadevah v zvezi z otroki, žrtvami in pričami kaznivih dejanj (ECOSOC Res 2005/20, 22. julij 2005), točka XI, 30, d: „Uporaba otrokom prilagojenih postopkov, vključno s sobami za razgovore, ki so opremljene posebej za otroke, interdisciplinarnimi storitvami za otroke žrtve, zbranimi na enem mestu, spremenjenim sodnim okoljem, ki upošteva otroke priče, premori med pričanjem otrok, načrtovanjem zaslišanj v času dneva, ki ustreza starosti in zrelosti otroka, ustreznimi sistemi obveščanja, ki zagotavljajo, da se otrok pojavi pred sodiščem samo, kadar je to potrebno, in drugimi ustreznimi ukrepi, ki olajšajo pričanje otroka.“ Treba je opozoriti, da se te smernice nanašajo na pričanje na splošno in ne zgolj v kazenskem postopku.

101. *Ibid.*, točka VI, 18.

Sodišče priznava posebne lastnosti postopkov, ki se nanašajo na kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost. V zadevi *S.N. proti Švedski* je Sodišče ugotovilo: „Takšni postopki so pogosto težka preizkušnja za žrtev, zlasti kadar se neprostoovoljno sooči z obtožencem. To je še bolj izrazito v zadevah, v katerih so udeleženi mladoletniki. Pri oceni vprašanja, ali je bil obtoženec v takšnih postopkih deležen poštenega sojenja ali ne, je treba upoštevati pravico do spoštovanja zasebnega življenja zadevne žrtve. Zato se Sodišče strinja, da se v kazenskem postopku v zvezi s spolno zlorabo lahko sprejmejo nekateri ukrepi, da bi se zaščitila žrtev, če so takšni ukrepi skladni z ustreznim in učinkovitim izvrševanjem pravice do obrambe.“¹⁰²

V isti zadevi je bila pozornost namenjena tudi možni vodilni naravi nekaterih vprašanj. Da bi se izognili negativnim učinkom, ki iz tega izhajajo, se lahko pokličejo strokovnjaki s področja forenzične psihologije, ki imajo posebne veščine in znanja.¹⁰³

V zadevi *W.S. proti Poljski* je Sodišče predlagalo možne načine za preskus zanesljivosti mlade otroške žrtve in poudarilo, da je to mogoče storiti na manj invaziven način, kot je neposredno izpraševanje. Uporabi se lahko več naprednih metod, kot je razgovor z otrokom v prisotnosti psihologa z vprašanji, ki jih pisno navede obramba, ali v studiu, ki pritožniku ali njegovemu odvetniku omogoča, da je prisoten pri takšnem razgovoru bodisi prek video povezave bodisi s pomočjo enostranskega ogledala.¹⁰⁴

E. Otrokom prijazno pravosodje po sodnem postopku

- 134.** Obstaja veliko ukrepov, ki jih je mogoče sprejeti za zagotovitev otrokom prijaznega pravosodja tudi po zaključku sodnih postopkov. To se začne s sporočanjem in pojasnilom sprejete odločitve ali sodbe otroku

102. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (prvi oddelek) z dne 2. julija 2002 v zadevi *S.N. proti Švedski*, št. 34209/96, točka 47.

103. Ibid., točka 53.

104. Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (četrti oddelek) z dne 19. junija 2007 v zadevi *W.S. proti Poljski*, št. 21508/02, točka 61.

(smernica 75). Te informacije bi bilo treba dopolniti s pojasnilom o možnih ukrepih, ki bi se lahko izvedli, vključno s pritožbo ali uporabo neodvisnega pritožbenega mehanizma. To opravi otrokov zastopnik, tj. odvetnik, začasni skrbnik ali zakoniti zastopnik, odvisno od pravnega sistema. Na navedene zastopnike se nanašajo smernice 75, 77 in 81.

- 135.** Smernica 76 priporoča, da se nemudoma sprejmejo ukrepi, ki bodo olajšali izvršitev sodnih odločb/sodb, ki se nanašajo na otroke ali nanje vplivajo.
- 136.** V mnogih primerih in zlasti v civilnih zadevah sodbe ne pomenijo nujno, da je spor ali problem dokončno rešen: dober primer so družinske zadeve, ki jih obravnavata smernici 78 in 79. Na tem občutljivem področju bi morala veljati jasna pravila glede izogibanja sili, prisili ali nasilju pri izvajanju na primer dogovorov o obiskih, da bi se izognili nadaljnji travmatizaciji. Zato bi bilo treba starše napotiti na službe za mediacijo ali nevtralne centre za obiske, da bi se njihovi spori zaključili, namesto da odločitve sodišča izvršuje policija. Edina izjema je, kadar obstaja tveganje posledic za dobro počutje otroka. Pri nadaljnjem spremljanju družinskih sporov imajo vlogo tudi druge službe, da se zagotovi upoštevanje otrokovih koristi, kot so službe za pomoč družinam.

V primerih izvrševanja odločitev o vprašanjih s področja družinskega prava, kot je pravica do stikov in skrbništva, je Sodišče večkrat izrazilo mnenje, da je odločilno pri tem vprašanje, ali so nacionalni organi sprejeli vse potrebne ukrepe, ki jih je mogoče utemeljeno zahtevati v posebnih okoliščinah vsakega primera, da bi olajšali izvršitev.

V Avstriji nudi „Besuchsaufe“ otrokom možnost, da po razvezi ali ločitvi ohranijo stik z obema staršema v varnem in razumevajočem okolju. Pravica do stikov se lahko zagotovi v posebnih prostorih pod nadzorom usposobljenega osebja, da bi se izognili sporom med starši, kadar koli se izvršuje pravica do obiskov. Takšne obiske v spremstvu lahko odredi sodišče, lahko pa jih zahteva eden od staršev ali oba starša. Osrednje vprašanje je dobro počutje otroka in izogibanje temu, da bi se otrok znašel sredi spora med staršema.

137. Smernici 82 in 83 obravnavata otroke, ki so prišli v navzkrižje z zakonom. Posebna pozornost je namenjena uspešnemu vključevanju v družbo, pomenu nerazkrivanja kazenskih evidenc zunaj pravosodnega sistema in legitimnim izjemam od tega pomembnega načela. Izjeme so možne v primeru hudih kaznivih dejanj, med drugim zaradi javne varnosti, in kadar gre za zaposlitev, ki vključuje delo z otroki. Primer tega bi bila na primer zaposlitev osebe s preteklostjo zlorab otrok. Cilj smernice 83 je zaščititi vse kategorije otrok, ne samo tistih, ki so posebno ranljivi.

138. V zadevi *Bouamar proti Belgiji* je Sodišče proučilo vprašanje mladoletnega prestopnika, ki so ga devetkrat preselili iz zapora za odrasle in spet vrnili vanj. Čeprav je zakonodaja o varstvu mladih v tistem času dovoljevala pridržanje mladoletnih oseb v zaporih za odrasle, je Evropsko sodišče za človekove pravice ugotovilo naslednje: „Devet odredb o nastanitvi, gledanih v celoti, ni bilo združljivih s pododstavkom d člena 5(1)(d). Z večkratnim zapiranjem je bila vsaka odredba o nastanitvi v skladu s pododstavkom d člena 5(1)(d) čedalje manj ‚zakonita‘, zlasti ker kronski zagovornik ni nikoli začel kazenskega postopka proti pritožniku v zvezi z domnevnimi kaznivimi dejanji, ki se mu očitajo.“¹⁰⁵

Britanska fundacija Barnardo's je razvila Službo za zastopanje otrok (*Children's Advocacy Service*), ki mladim ljudem v več zavodih za mlade storilce kaznivih dejanj po vsem Združenem kraljestvu med prestajanjem kazni nudi neodvisno zastopanje ter jim pomaga pri vprašanjih, ki se nanašajo na socialno pomoč, oskrbo, obravnavo in načrtovanje vključitve v življenje na prostosti. Poleg osebnih srečanj v času enega tedna po nastopu kazni zapora se mladi lahko obrnejo na službo ali izkoristijo brezplačno linijo za pomoč. Služba za zastopanje pomaga mladim ljudem razumeti sistem in vzpostaviti stik z ustreznimi strokovnjaki, ki jim lahko pomagajo pri reševanju njihovih problemov.

V. Spodbujanje drugih otrokom prijaznih ukrepov

139. Samoumevno je, da je za dejansko izboljšanje na področju otrokovih pravic in otrokom prijaznega pravosodja potreben proaktiven pristop s strani držav članic Sveta Evrope, ki se spodbujajo, da sprejmejo številne različne ukrepe.

140. Ukrepi od *a* do *d* spodbujajo raziskave na tem področju, izmenjavo praks, sodelovanje in dejavnosti ozaveščanja, zlasti z oblikovanjem otrokom prijaznih različic pravnih aktov. Nudijo tudi podporo dobro delujočim informativnim uradom za otroke pravice.

141. Vlaganje v izobraževanje o otrokovih pravicah in širjenje informacij o otrokovih pravicah ni samo obveznost, ki jo določa Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah,¹⁰⁶ temveč je tudi zaščitni ukrep proti kršitvam otrokovih pravic. Poznavanje lastnih pravic je prvi predpogoj za „življenje“ teh pravic in za sposobnost prepoznavanja kršitev ali možnih kršitev teh pravic.¹⁰⁷

Številne organizacije pripravljajo otrokom prijazne različice Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah in drugih dokumentov o otrokovih pravicah. En primer je otrokom prijazna različica Smernic Združenih narodov za sodne postopke v zadevah v zvezi z otroki, žrtvami in pričami kaznivih dejanj, ki sta jo pripravila UNICEF in Urad Združenih narodov za droge in kriminal.

142. Cilj predvidenih ukrepov iz pododstavkov *e* do *g* je otrokom olajšati dostop do sodnega varstva in pritožbenih mehanizmov ter proučiti številne možne ukrepe v zvezi s tem (vzpostavitev specializiranih sodnikov in odvetnikov, olajšanje vloge civilne družbe in neodvisnih organov na nacionalni, regionalni in univerzalni ravni). Države bi na tem področju morale predvideti uporabo kolektivnih pritožb. Dober primer kolektivnega pritožbenega mehanizma spremenjene Evropske socialne listine (ETS št. 163) je, da je dostopen, da ni potrebna nobena posamezna žrtev in da ni treba izčrpati vseh nacionalnih pravnih

^{105.} Sodba Evropskega sodišča za človekove pravice (senat) z dne 29. februarja 1988 v zadevi *Bouamar proti Belgiji*, št. 9106/80, točki 52–53.

^{106.} Člen 42: „Države pogodbenice se zavezujejo, da bodo z načeli in določbami te konvencije z ustreznimi in učinkovitimi sredstvi najširše seznanile tako odrasle kot otroke.“

^{107.} SGlej tudi I. Berro-Lefèvre, *op. cit.*, str. 74–75.

sredstev. Varuhi otrokovih pravic, NVO s področja otrokovih pravic, socialne službe itd. bi morale imeti možnost, da v imenu določenega otroka vložijo pritožbe ali začnejo postopke.

- 143. Treba je opozoriti, da se na mednarodni ravni podpirajo tudi nove strategije, kot je zgoraj navedena kampanja v podporo pritožbenemu postopku na podlagi Konvencije o otrokovih pravicah.
- 144. Pododstavka *h* in *i* sta usmerjena v potrebo po ustreznem izobraževanju, usposabljanju in ukrepih ozaveščanja, medtem ko pododstavka *j* in *k* izražata podporo ustreznim specializiranim strukturam in službam.

VI. Spremljanje in ocenjevanje

- 145. Države članice se spodbujajo, da sprejmejo številne ukrepe, da bi zagotovile izvajanje teh smernic. Zagotoviti bi morale njihovo splošno razširjanje med vsemi organi, ki so odgovorni za varstvo otrokovih pravic ali pri tem kakor koli drugače udeleženi. Ena možnost bi bila razširjanje smernic v otrokom prijaznih različicah.
- 146. Države članice bi morale tudi zagotoviti preglede nacionalne zakonodaje, politik in prakse pri upoštevanju teh smernic ter redne preglede delovnih metod na tem področju. Pozivajo se tudi, da predpišejo posebne ukrepe za zagotovitev skladnosti s črko in duhom teh smernic.
- 147. V zvezi s tem je ohranjanje ali vzpostavitev okvira, vključno z enim ali več neodvisnimi mehanizmi (kot so varuhi pravic ali varuhi otrokovih pravic), izrednega pomena za podpiranje in spremljanje izvajanja teh smernic.
- 148. Jasno je tudi, da bi bilo treba v postopku spremljanja aktivno vlogo zagotoviti organizacijam, institucijam in organom civilne družbe, ki podpirajo in varujejo pravice otrok.

Sales agents for publications of the Council of Europe

Agents de vente des publications du Conseil de l'Europe

BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Fax: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: info@libeurop.eu
http://www.libeurop.be

Jean De Lannoy/DL Services
Avenue du Roi 202 Koningslaan
BE-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Fax: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
http://www.jean-de-lannoy.be

BOSNIA AND HERZEGOVINA/ BOSNIE-HERZÉGOVINE

Robert's Plus d.o.o.
Marka Marulića 2/V
BA-71000, SARAJEVO
Tel.: +387 33 640 818
Fax: +387 33 640 818
E-mail: robertsplus@bih.net.ba

CANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
1-5369 Canotek Road
CA-OTTAWA, Ontario K1J 9J3
Tel.: +1 613 745 2665
Fax: +1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
http://www.renoufbooks.com

CROATIA/CROATIE

Robert's Plus d.o.o.
Marasovičeva 67
HR-21000, SPLIT
Tel.: +385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: +385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

CZECH REPUBLIC/ RÉPUBLIQUE TCHÈQUE

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Fax: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
http://www.suweco.cz

DENMARK/DANEMARK

GAD
Vimmelskiftet 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Fax: +45 77 66 60 01
E-mail: gad@gad.dk
http://www.gad.dk

FINLAND/FINLANDE

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Fax: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
http://www.akateeminen.com

FRANCE

La Documentation française
(diffusion/distribution France entière)
124, rue Henri Barbusse
FR-93308 AUBERVILLIERS CEDEX
Tél.: +33 (0)1 40 15 70 00
Fax: +33 (0)1 40 15 68 00
E-mail: commande@ladocumentationfrancaise.fr
http://www.ladocumentationfrancaise.fr

Librairie Kléber
1 rue des Francs Bourgeois
FR-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Fax: +33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kleber@coe.int
http://www.librairie-kleber.com

GERMANY/ALLEMAGNE AUSTRIA/AUTRICHE

UNO Verlag GmbH
August-Bebel-Allee 6
DE-53175 BONN
Tel.: +49 (0)228 94 90 20
Fax: +49 (0)228 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
http://www.uno-verlag.de

GREECE/GRÈCE

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAI
Tel.: +30 210 32 55 321
Fax: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
http://www.kauffmann.gr

HUNGARY/HONGRIE

Euro Info Service
Pannónia u. 58.
PF. 1039
HU-1136 BUDAPEST
Tel.: +36 1 329 2170
Fax: +36 1 349 2053
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
http://www.euroinfo.hu

ITALY/ITALIE

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
IT-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Fax: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
http://www.licosa.com

NORWAY/NORVÈGE

Akademika
Postboks 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Fax: +47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
http://www.akademika.no

POLAND/POLOGNE

ArS Polona JSC
25 Obrońcow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Fax: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
http://www.arspolona.com.pl

PORTUGAL

Livraria Portugal
(Dias & Andrade, Lda.)
Rua do Carmo, 70
PT-1200-094 LISBOA
Tel.: +351 21 347 42 82 / 85
Fax: +351 21 347 02 64
E-mail: info@livrariaportugal.pt
http://www.livrariaportugal.pt

RUSSIAN FEDERATION/ FÉDÉRATION DE RUSSIE

Ves Mir
17b, Butlerova ul.
RU-101000 MOSCOW
Tel.: +7 495 739 0971
Fax: +7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
http://www.vesmirbooks.ru

SPAIN/ESPAGNE

Díaz de Santos Barcelona
C/ Balmes, 417-419
ES-08022 BARCELONA
Tel.: +34 93 212 86 47
Fax: +34 93 211 49 91
E-mail: david@diazdesantos.es
http://www.diazdesantos.es

Díaz de Santos Madrid
C/Albasanz, 2
ES-28037 MADRID
Tel.: +34 91 743 48 90
Fax: +34 91 743 40 23
E-mail: jpinilla@diazdesantos.es
http://www.diazdesantos.es

SWITZERLAND/SUISSE

Planetis Sàrl
16 chemin des Pins
CH-1273 ARZIER
Tel.: +41 22 366 51 77
Fax: +41 22 366 51 78
E-mail: info@planetis.ch

UNITED KINGDOM/ROYAUME-UNI

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Fax: +44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
http://www.tsoshop.co.uk

UNITED STATES and CANADA/ ÉTATS-UNIS et CANADA

Manhattan Publishing Co
670 White Plains Road
USA-10583 SCARSDALE, NY
Tel.: +1 914 271 5194
Fax: +1 914 472 4316
E-mail: coe@manhattanpublishing.com
http://www.manhattanpublishing.com

Council of Europe Publishing/Editions du Conseil de l'Europe
FR-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: +33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: http://book.coe.int

Smernice za otrokom prijazno pravosodje in njihov obrazložiteni memorandum je Svet Evrope sprejel leta 2010. V skladu z obstoječimi mednarodnimi in evropskimi standardi, zlasti s Konvencijo Združenih narodov o otrokovih pravicah in Evropsko konvencijo o človekovih pravicah, so bile oblikovane zato, da bi otrokom zagotovile učinkovit dostop do sodnega varstva in ustrezno obravnavanje v pravosodju. Veljajo za vse okoliščine, v katerih bi otroci lahko iz kakršnega koli razloga in v kakršni koli obliki prišli v stik s kazenskim, civilnim ali upravnim sodnim sistemom. Opozarjajo na načela otrokovih koristi, skrbi in spoštovanja, udeležbe, enakega obravnavanja in pravne države ter ta načela spodbujajo. Smernice obravnavajo vprašanja, kot so pravica do obveščeniosti, zastopnika in udeležbe, varstvo zasebnosti, varnost, multidisciplinarni pristop in usposabljanje, zaščitni ukrepi v vseh fazah postopka ter odvzem prostosti.

47 držav članic Sveta Evrope se spodbuja, da prilagodijo svoj pravni sistem posebnim potrebam otrok ter premostijo vrzel med mednarodno sprejetimi načeli in dejanskim stanjem. Zato obrazložiteni memorandum vsebuje primere dobrih praks ter predlaga rešitve za obravnavo in odpravo pravnih in praktičnih vrzeli v pravosodju za otroke.

Te smernice so sestavni del strategije Sveta Evrope o otrokovih pravicah in njegovega programa „Gradimo Evropo za otroke in z njimi“. V državah članicah je v načrtu niz predstavitvenih, sodelovalnih in spremljevalnih dejavnosti, da bi se zagotovilo učinkovito izvajanje teh smernic v korist vseh otrok.

Svet Evrope ima 47 držav članic in zajema skorajda celotno evropsko celino. Prizadevanja Sveta Evrope so usmerjena v razvoj skupnih demokratičnih in pravnih načel, ki temeljijo na Evropski konvenciji o človekovih pravicah in drugih referenčnih besedilih o zaščiti posameznikov. Od ustanovitve leta 1949, takoj po drugi svetovni vojni, Svet Evrope simbolizira spravo.

Publications Office

Publishing
Editions

COUNCIL
OF EUROPE CONSEIL
DE L'EUROPE

ISBN 978-92-79-27706-1

doi:10.2838/16381
DS-31-12-365-SL-N

ISBN 978-92-871-7592-2

€15/US\$30